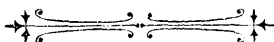

TÁRSADALMI FELADATOK

I. RÉSZ:

TÁRSADALMI TEENDŐK A MAGYARORSZÁGI KIVÁNDORLÁSSAL
SZEMBEN.

II. RÉSZ:

IRÁNYJELZŐ PÉLDÁK A JÓK ÉLETE S CSELEKEDETEIBŐL.

A mű tiszta jövedelme szeretet házak javára szenteltetik.

Írta

Doctor Szentiványi K. Gyula

BUDAPEST, 1893

Előszó.

Azért nem volt itt szükség különálló fejtegető előszóra, mert maga az egész mű előszó gyanánt kíván szolgálni azokhoz a már sürgősen megkívántató nagy horderejű munkálatokhoz, melyeknek erre haladéktalanul, mi g nem egészen késő, okvetlen következniök kell, ha a magyarországi, most már általánosan elharapódzó kivándorlás okait elhárítani, magát a kivándorlást megszüntetni, a hazai szükség elől menekülőket visszatartani s a hazai földhöz kötni akarjuk – értvén a nagy mérvű telepítési munkálatokat.

„Non dicere, sed facere beatum est.”

Nem az ékesszóllásban, de a hasznos cselekedetekben kell a boldogságod keresni.

A haza.

A világ sorsát, az emberiség, a társadalmak jó, boldog vagy boldogtalan létét egyesek lelkiismerete alkotja, teremti meg s vezérli. Ha azon vezérlő lelkiismeretek a közjót tekintik s ismerik el az ember, a társadalom mindenek felett álló céljának feladatának, boldog lesz a társadalom, boldog a haza, melynek vezérlő lelkiismerete a közjóért buzog. Ellenben, ha a vezérlő lelkiismeret beéri a saját énjének, egyesek személyes érdekeinek kielégítésével s a közjólét előtte üres hang, akkor ott a társadalom nagy része nehéz szenvedések napjait éli át.

A közlelkiismeretet egyesek lelkiismerete teremti meg, ha ez a magasra emelt közjólét zászlója körül csoportosíthatja a lelkesülni képes sokaságot s ez, magas hullám-csapásokkal veri szét a setétségben bujkáló s koncz után leső alacsony önzés hitvány lelkiismeretét, akkor a társadalomban a közjólété, a hazáé a diadal.

Mert a haza nem a puszta föld, a hol

szántanak, vetnek, aratnak, építnek, rombolnak, adnak, vesznek, csereberélnek.

A haza az anyagi világ fölé emelkedő eszményi fönség, a legszentebb eszménykép, mely a közjólét, a közboldogság megvalósulásban éri el megtestesülését; azon közjólét, közboldogság megtestesült hazájában, hol minden egyes, a közjólétből az őt megillető egyéni osztalék részét megtalálja s élvezheti. A hazának nincs kikötött, üldözött páriája.

Ha az egyesek vezérlelkiismerete ingatag, gyenge, nem állja meg helyét, s a hívogató önzés sirénei hangjaitól elkábul, akkor a közjólét, a haza közlelkiismerete gyorsan, rövid időközök alatt átalakul, megváltozik, elveszti hatalmi túlsúlyát, mert az egyesek vezérlő lelkiismerete koncz után epedő pharizeusi képpel hirdeti csak a közboldogság aranytételeit, alattomban pedig a kufárok által kitűzött önzés lobogóját kerülgeti, amikor is a színváltozás rövid időn megtörténik.

A közboldogság magasan lengő diadal zászlaját elhagyogató pharizeusi vezérlelkiismeret az önzés kitűzött szennyes rongya alá szökik s a közlelkiismeretben megtörténik az átalakuló processus, a közjólét díszes zászlájának serege a transfugák cselekvényeinek meggyalázó hatása alatt szégyenkezve, pironkodva vonul földre, megfogyatkozik; a metamorphosis a közlelkiismeretet az önzés táborába viszi, ott emeli az felharsány hangját, a jelszó „kiki magának” megtermi férges gyümölcsét, szenved a közjó, dísz-

lik az önzés, megváltozik minden, az erény bűn a bűn erény lesz.

A hatalomra került önzés megvesz mindent, becsületet, erényt, jogot, igazságot; ígér helyettök jó szót, kegyelmi ajándékokat, kinek jog helyett kegyelem is jó, boldogul, a többi elpusztul.

Ezután az uralmat gyakorló önzés a közjólét eszményképét sárba dönti, letiporja s helyébe a maga személyes céljait emeli magasra, az aranyborjút megkoszorúzza.

Ekkor már nincs többé haza, mert a hely, hol az elfelejtett közjólét, közboldogság munkája helyett, aljas személyes célok úzik; kergetik egymást, vásári kufár szellemek csapnak börzejátékot, nem tüntetheti fel a haza eszményképét s a közjóért dobogó kebelnek nem nyújthat megnyugvást.

Az elnyomorított sokaság is kezdi keresni a közjólétben megtestesülő hazát, keresi azt pusztuló szülőföldjének széles határai közt s mivel ott nem találja fel sehol, kénytelen azt keresni annak határain túl; és mert eddigi otthona, mely nem melegít, nem táplál, előtte kedves nem lehet, elmegy keresni új otthont oda, a hol azt megtalálja.

Keresi az új otthont azon a földön, hol a közjólét képezi a haza eszményképét, a haza fenségét.

Ez a kivándorlás.

A kivándorlás

mivolta, annak okai, mely vidékről történik s mi módon szüntetendő meg.

Kétféle a magyarországi kivándorlás, időleges és végleges.

Akár csak időleges, munkakeresés tekintetéből történjék, akár pedig végleges legyen az a kivándorlás, mely Magyarországon folyamatban van, annak *jellege mivolta s oka* mindenkor s egyedül a munka, a kenyérkereset hiánya, ha a munkabíró s dolgozni kívánó embernél a megélhetés feltételei hiányzanak, nem talál munkát, mert nincs, akkor bizony oda nem is kell ügynöki rábeszélés, kergeti a szükség, a nyomor, arra és oda, ahol a megélhetés feltételeit megtalálja, a hol munkát talál, miből megél s családját fenntartja.

Az időleges kivándorlásnál, ha a kivándoroltak jutalmazó munkát találva, a kint végzett munkájok által sorsukon javíthattak, ismét vissza, hazatérnek elhagyott házi tűzhelyükhöz s a kint-megtakarított keresményeikből rendezik itthon eladósodott állapotukat; látni való dolog, hogy

a kivándorlásra haszontalan, munkakerülő kalandorok nem, de munkabíró, munkálkodni, dolgozni kívánó, életrevaló s az országra nézve nagy értéket képviselő emberek vállalkoznak.

Hogy pedig valódi s egyedüli oka mindenféle kivándorlásnak, munka, kenyérkereset után való járás, mert a munkát kereső embererő a neki szükséges s jutalmazó munkát bent az országban nem találja meg, reá nézve hiányzanak a megélhetés feltételei, azért keresi azt arrafelé s ott a hol feltalálhatja, tehát csupán ezen okból történik Magyarországon mindenféle kivándorlás.

Az a sokszor hangoztatott plausibilis ok, hogy a magyarországi munkásnép ügynökök által csábítatik a hazából való elvándorlásra, nagyon keveset mondó ok, a mit valódi, a kivándorlásra indító ok gyanánt fel se lehet hozni, mert ha a magyarországi népnek, akár mely vidékről való legyen is az s akár milyen nyelven beszéljen, ha csak némileg is biztosított megélhetési módja van, azaz ha dolgozhatik, van mit dolgoznia s munkája után magát, családját fenntarthatja, nem vágyódik az idegen földre, beéri otthonával; beszélhet annak bár demosthenesi ékesszólással, a hazából való kivándorlásra csábító ügynök, rózsaszínekkel festheti előtte az eldorádói boldogságot, mely a kivándorlás után reá vár, rá se hederít a kivándorlásra csábítató sirenei hangokra, nem kívánja a bizonyos meglevő, hacsak tűrhetőnek is mondható otthonát a bizonytalan s messze távolban

reá várakozó eldorádói jobblétért felcserélni, melyhez még, mint bizonytalanhoz is, csak élet-halál közt lebegő fáradalmas hosszú út végével érhetne el.

Ám ha a munkabíró, dolgozni kívánó embernél az élete fenntartására szükséges munka, az élet legszükségesebb feltételei hiányzanak s azt hiába keresi hazájában, a munkát, mert nem találhatja fel, miután nincs, valljon ki veheti neki rosznéven, hogy arrafelé s odamegy azt keresni s feltalálni a mi neki szükséges a munkát, mely után éli i kivan, a hol azt feltalálja? S valljon ugyan miféle ügynöki rábeszélő tehetség, ékesszóllás kívántatik ahoz, hogy egy munkára termett embert, a ki a megélhetés módját hiába keresi hazájában, s a szükségétől, nyomortól üzetik, hajtatik mint katangkóro a távolba, hegy egy ilyen embert akárki is a kivándorlásra bírjon ç hiszen mielőtt valaki üzletszerűleg csak szót is váltott volna vele, már Ő maga éjjelnappal tépelődött magában, hányta vetette dolgai, maga s családja élete megjavítási módjainak mindenféle nemeit, a munkahiány, a szükség, a nyomor már üzöbe vette, kergeté tova az otthonból, hogy valahol máshol fedezze fel, találja meg maga és családja részére a megélhetés egyetlen módját a munkát és ha ekkor egy erős munkabíró kéz, mely már mindenre kész mindenre hajlandó, csak az életfeltételeit megtalálhassa, véletlenül egy emberre bukkan, a ki őt útba igazítja, munkához juttatja, nevezzék azt ügynöknek vagy akárminek, valljon ez az

ember oka annak, hogy őt a szükség, a nyomor már rég úzi, kergeti? és csak szíve vágyát érte el, midőn tépelődései közepette munkához tud jutni, akár ki által, akár a kivándorlás hosszú és sok veszedelemmel járó útján is; és ugyan van-e valakinek igazságosan joga a megélhetés módja, a munka után siető embert útjában feltartóztatni; a megélhetés módját előle elzárni s eként nyomorba, innen pedig a végelkeseredés útján tán bűnbe s végre börtönbe kergetni, mert „male sana fames” ez szokott lenni vége a végső elkeseredettségig hajszolt igazságszolgáltatásnak!!

Legyen bennünk a méltányosságból is valami, ismerjük be a dolgok beható megvizsgálása folytán, hogy nem a kivándorlásra bujto-gató ügynökök bűne az a tömeges kivándorlás a mi most Magyarországon folyamatban van, oh nem. Egy oly *közgazdasági romlás az állami, társadalmi, közéletből* származó baj az, a mi elől az életre s munkára való emberek tömegesen menekülnek, szöknek a hazából, futnak mint valami pusztító veszedelem elől, ki merre tud és bir; mint valami egyiptomi csapás előidézte általános futás ez. melyet se a bűnbakul odaállított ügynökök szigorú megbüntetése, se a kivándorlástól visszariasztó hírlapi csikkeknél borzalmas rémképei nem alíthatnak meg, melyet a zsandár szuro-nyok ezrei se képesek megakadályozni, sa leghaza-fiasabb kenetes szent beszédek se bírnak feltartóztatni; mert ez általános futás mélyreható okai mindezen módok által nincsenek elhárítva a

társadalom, vagy ha jobban tetszik, az állam testén évődő rákfenét hiába akarjuk drasztikus módon kivágással elhárítani, ha a bajokat megszüntetni nem tudjuk, avagy pedig annak elhárítására nem használunk fel minden erőnk- s tehetségünkben álló módot s eszközt: „tolle causam tollitur effectus” szüntessük meg az okot s megszűnik az okozat, mert a munkaerőnek az országból való kitódulása csak okozat; és „qui vult finem, debet velle et media”, mert a ki komolyan akarja a kivándorlás megszűnését elérni, annak nem a zsandár szuronyában kell a mentő eszközt keresni, mert az tán csak nem lehet *valakinek* szándékában, hogy a magyarországi személyes szabadság dicsőségére zsandárkézbe hajtott kivándorlani, munkára törekvő szegény nép szép csendesén itthon éhenhaljon.

Hogy mikép történjék a komoly és mélyreható vizsgálódás után felismerendett, meglevő országos baj okainak elhárítása s eként az országos veszedelem megszüntetése és szanálása alább megmondanók leszünk; de tekintsünk előbb szét az országban vidékenkint s lássuk a létező okozatot a bajt az ő egyes tüneteiben, hogy így a bajt szülő ok felkeresése s megtalálása után annak elhárítását eszközölhessük.

Hisz az mégis csak égbekiáltó bűn, embertelen kegyetlenség, a becsületes munka után siető embert, hogy munkája után magát, itthonhagyott családját táplálja, fentartsa, becsületes törekvésében megakadályozni, midőn

itthon a magyarországi Amerikában – ahol a hosszú álom, vakság és elmaradottság közepette, annyi a teendő – ezrivel keresik évenként a munkát, de nem találják, nincs mit tenniük, mint ott, a hol van keresni s megtalálni, vándorolni addig, míg megtalálják; pedig valóságos bűn e jóra való munkás népet jutalmazó munka nyújtással? magyarországi Amerikának megtartani nem iparkodni.

Az országból való kitelepülés a felső vidékeken indult meg s onnan terjedt szét az országnak ma már csaknem minden vidékére, ide nem értvén a csángók kitelepülését Moldvába, a székelyeket Romániába, melyek korábbi keletűek, régebben léteznek, de ugyancsak közgazdasági sanyarú viszonyokra vezethetők vissza azoknak okai is, a minthogy ezekből is származtak és a melyeknél korábban még nem is emlegették a kivándorlásra csábító ügynököket, nem emlegették pedig azért, mert a baj csak egy vidékhez kötött volt s nem általános, míg most általános a baj; s minthogy a holló is a dögöt keresi s a. hol azt megérzi, oda száll, mit tehet arról az ügynök, hogy Magyarországi ól dögletes légáramlat ütötte meg szaglási tehetőségét és sietett a bajnál ő is aktív szerepet vinni. Úgy gondolom minden betegségnél a diagnosis felismerése a fődolog s azután következik a többi.

A Romániába kivándorlottak s ott élő, de már magyar nemzetiségükből kivetkőző magyarországiak. Székelyek száma a legutóbbi

Romániában megejtett népszámlálás szerint 300.000 teszen.

Nézzünk tehát szembe a bajjal s lássuk azt egyes tüneteiben, hogy felismerve a baj okait segíthessünk rajta; ugyanis mindenki szomorúan tapasztalhatja, láthatja saját szemeivel, hogy a prohibitív rendszabályok a kivándorlás útját álló hatósági eljárások mi célhoz sem vezetlek s hogy e kivándorlás permanens, mert az ok mi azt előidézi: t. i. a már fent említett egészségtelen közgazdászati viszony, munka-keresethiány is permanens s míg ez így marad a munka kenyérkereset után kifelé özönlő népáramlat is állandó lesz; egy évtized alatt 150- 160 ezer ember kereste életfeltételeit csak Amerikában. Azamcrika felé való emberáramlat Magyarországból 1879-ben az amerikai tengeri kikötők számadatai szerint 640-ig emelkedett csak, de azóta nőtt s a következő években 9-10-14 ezer között ingadozott s a sok munkáskéz legtöbb részben Abauj, Torna, Sáros, Zemplén, Szepes megyékből került ki, e nagy értéket képviselő embertömeg egészben megtartható vala a hazának, ha csak némi szegényes megélhetési mód kínálkozik részére s nem lett volna kénytelen idegen, ismeretlen országokba venni viszontagságos útját, hogy ott, idegenben keresse kenyerét s ott végzett munkájával tartsa fenn itthon hagyott szeretett övéit, mert nem jó szívvel ment az oda egy se, de a szükség kergette mind.

Λ brémai s hamburgi kikötők feljegyzései szerint még tekintélyesebb volt a Magyarország-

ból Amerikába munkát keresni menő honpolgárok száma, ezek szerint 1878-ban 800 magyarországi ment át az atlanti óceánon dologra s ez a szám folyton növekvőben 1862-ben elérte a 17.500 at kerek számmal; ez utóbbi számtétel 1885 ig ingadozásban volt a 12.000 közt, azonban 1886, elérte egy év alatt a 25.100-at s a következő 1887-ben 18.200 re teszik az említett kikötők az átutazó magyarországiakat

1867-ben az academia nemzetgazdasági bizottságához Szepesmegye levéltárnokától beküldött memorandum szerint csak posta utón s egy év leforgása alatt. 900 ezer forintnál több érkezett Szepes megyébe a pennsylvaniai banya kerületben dolgozó szepesi munkások keresetéből, mely összeget honnmaradt családjaik részére küldték az illető munkások, e mellett pedig az az összeg, melyet a vissza, hazatérő munkáskaraván ottani keresményéből magával haza hozott, szintén nem lehetett kevesebb, miután az mind földet vett, bár a föld értéke a kisbirtoknál az előbbi értékhez képest egy negyeddel emelkedett, míg ugyan az időben a város s nemesi birtok értéke alább szált – s az így Amerikában szerzett pénzen vásárolt birtokai megmunkálásánál is, életrevaló, ügyes s a haza munkaerőnél több képzettséget, munkaerélyt tanúsított a kivándorlásban tapasztalást szerzett jóra való szepesi szorgalmas és munkás nép, mely ma már értékesebb munkaerőt képvisel mint Amerikában létele előtt.

Hasonló tünemények észlelhetők a felső vi-

dék többi megyéiben, hol is ugyan csak tán 3-4 évi távollét után visszatért hazafiak több képességet, nagyobb munkaerélyt tanúsítanak; és így Amerikában létük alatt váltak Magyarországnak hasznavehetőbb polgáraivá. Ezek s ezekhez hasonló példák, meg a postán az itthon maradt család részére beérkező pénzküldemények amaz indító okok, melyek újabb s újabb kivándorlókat biztatnak útra kelni, s ezen okok minden ügynöki rábeszélő ékesszólásnál fényesebben hirdetik a hazai nyomorból való szabadulás, az éhenhalástól való menekvés és jólétre vergődés módjait és eszközeit „hic labor hoc opus,” ezeket a módokat s eszközöket kell megteremteni a kivándorló nép számára ide haza s akkor ellenálló zsandár szuronyok, hazafias, vagy hazafiságra buzdító intelmek s kenetes szent beszédek, meg a kivándorlástól visszariasztó hírlapi, réműletbe ejtő cikkezések nélkül is nyomban megszűnik mindenféle kivándorlás, a helytelenül alkalmazott erőszakos rendszabályokkal pedig nemcsak semmiféle óhajtott sikert elérni nem lehet, de sőt csak veszélyt, kárhozatot rejtenek magokban, mert a kedélyeket csak ingerlik s titkos gyűlölettel töltik el az őket üldöző hatalom iránt; olyan országban pedig, hol a szerte ágazó nemzetiségi aspirációk mellett nagy mérvű fajgyűlölet állhat elő, melynek rejtett aknáiban minden kis szikra veszedelmes robbanást támaszthat – a kedélyeket elkeseríteni épen nem jóra vezető államtudományi bölcsesség.

Ha egyes vidékeken a kivándorlás okait tüzetes s részletes vizsgálat alá vesszük, teljes meggyőződésre jutunk az iránt, hogy a kivándorlást vagy jobban mondva munka után való futást, szaladást a hazán kívül nem az ügynökök ügyes rábeszélő tehetsége idézi elő s tartja fenn, hanem az általános gazdasági romlás; nézzük p. o. a felvidék, a szepesség bányamunkásainak viszonyait, életmódját, mert a dolog apróbb részleteivel is kell foglalkozni, ha a meglevő baj megszüntetését célozzuk.

A zúzok, vaskohók, hámorok, olvasztók jobára szünetelnek egész Göllnitz mentén, a hol azelőtt élénk bányász-élet s aránylagos jólét uralkodott, ott a pauperisntfus rémes alakja vonult be egész kíséretével s vette birtokába a vidéket. Szomolnokon a dohánygyár lendített valamit s ennék tulajdonítható; hogy a kivándorlás nem hágott oly magas fokra, mint a többi bányavárosban. Merényből p. o. a népesség harmadrésze, csak egy év alatt 1884-ben, 2990 munkabíró egyén ment ki amerikai munkára; Merény és Svedlér körül az elhagyott tárnák nagy számát láthatni és Svedlér, valamint Szepes-Remete alig nyújt foglalkozást, kivéve a budapesti Neuschloss-féle gőzfűrésztelepet; Meczenzéf vastermelése is megcsökkent, Kotterbach és Porács bányászai a felső magyarországi bányapolgárság bányatelepén 10-12 frt havi bér s nehéz bányamunka mellett tanultak éhezni, mint a cigány lova, csoda-e, ha akkor a valószínűség éhhalálra kárhóztató salarium mellett csu-

pán e két községből az utóbbi pár év alatt 500-nál többen siettek amerikai munkába s míg otthonukban az éhenhalásért dolgoztak, csupán 1887-ben 58 ezer forintot küldtek haza övéik táplálására, s ez évben egyedül a Szepességre egy millió forint érkezett posta utón, melyst a szepesi munkabíró nép Amerikában végzett szorgalmas munkájának gyümölcse gyanánt küldött haza otthon maradt családja táplálására; váljon hova lett volna az a derék munkásnép és családja, ha nem néz másfelé munka után s itthon fecsérli el értékes munkaerejét, éhenhalásért, mert 10-12 frt havi bér nem vezethet másra; az Amerikában végzett munkának megtakarított bére, az onnan beküldött milliókra menő összegek azok az ékesen beszélő ügynökök, mik az itthon maradt nyomorgókat is utánvándorlásra unszolják.

Zavadka népessége már inkább földműveléssel, favágással s, részben fuvarozással foglalkozván, a kivándorlás, mely itt 1880-ban vette kezdetét – nem annyira a bányászat hanyatlásából ered, mint inkább agrárius viszonyokon alapszik. 1843-ban 840 hold erdőnek a Máriássy-aktól való megvétele után 30,000 frt kölcsönt vett fel a falu, mely fizetéseképtelenség folytán a kamatokkal 48 ezerre szaporodott s a tökéletes elpusztulás szélén álló községet a kivándorlók által beküldött amerikai pénz menté meg, mert 8 év leforgása alatt a kint dolgozó munkás nép 150 ezer frtnál többet küldött haza falujába Zavadkára, ezek a beküldött amerikai

pénzek illusztrálják leginkább a kivándorlás árny vagy fényoldalát. S váljon mit érezhet kebelében az a munkás, hazája s az idegen ország iránt, kit saját hazája nem tud munkával ellátni, hogy magát, családját táplálhassa, s egy idegen ország menti meg az éhenhalástól nem csak, de ott az idegenben először emelkedik emberi jogainak tudatára, ott hol nem nézik le a munkát s munkást, kinek itthon a jóléthez semmi joga s csak szenvedés a sorsa, de a hol embert megillető módon élhet, sőt szerencsétlenség, munkaképtelenség, vagy halál esetére a család részére is kijár a munkaadó által biztosított 1000–3000 frtnyi biztosítási összeg; vaJjon nem-e elszorult kebelével gondol hazája nyomorúságos viszonyaira, melyek őt baromi állapotra súly eszük, az idegen ország iránt pedig, mely bőven árasztja javait a munkáskézre, nemde hálaérzetre gerjed? Érdeemes dolog a hazai nagyhatalmaknak a kivándorlási ügygyel bővebben és lelkiismeretesén foglalkozni s annak munkanyújtás által elejét venni.

Más vidékek p. o. a Dunántúliaknál hasonló okok idézték elő a kivándorlást, mint a felvidéken.

Özönlik a magyarországi nép minden irányban kifelé nemcsak Amerikába, de a keleti tartományok, Románia, Bulgária, Szerbia s itthon Szlavónia mind táplálóbb otthont nyújt mint az édes Magyarország.

Veszprémmegye 18 községéből: Bakonybél, Borzavár, Csesznek, Lepsény, Vaszar, Varsány

stb. még az 1891-ikév tavaszán 300 család, mind szorgalmas munkás nép vándorolt el Braziliába, a „Red Star Line” »vörös csillag út« Anvers-i ügynökség útbaigazításai szerint, a melyért ugyan akár ezt, akár a hamburgi, brémai vagy más utaztató agenttiát kárhoztatni vagy ép feleletre vonni haszontalan dolog, keressük a hibát magunknál, ő közgazdasági romlásra vezető viszonyokban, első sorban Magyarország gyarmati helyzetében; vissza kell adni Magyarországot önmagának, meg kell teremteni közgazdasági függetlenségét, mert ha ezt elmulasztja, vagy nem bírja érvényesíteni, – bár a közjog szerint független volna is – és saját hozzájárulásával lealázó módon, a kimaradhatlan romlását előidéző függésbe helyezkedik, közgazdasági egyéniségéről lemond, megengedi hogy mások, az országon kívül levő tényezők intézzék közgazdasági ügyeit; akkor önmagáról mond le...

Más megyékből mint Somogy, Bácska, Arad Slavóniába húzódik a magyarfaj; a ki pedig oda kerül a magyar fajból, annak magja veszett, nemcsak a nemzetnek könnyelmű gondatlansága miatt, mely veszni hagyja véreit, pusztulni engedi tagjait, hanem a horvátnak minden iránt a mi magyar, ellenséges indulata miatt is; ott tiltva van magyarul beszélni, Vogányban a lelkes egyenesen eltiltá a magyar imádságot, a bevándorlottak iskolába járó gyermekeinek pedig nem szabad magyarul beszélni; ily vehemens fagyűlölet s a horvátnyelvnek felerőszakolása mellett könnyen érthető, hogy míg Mária Therézia ide-

jében 95 magyar községet lehetett Eszék környékén számítani, ma mindössze öt község van még, a melyben némelyes magyar szó hangzik. Ezek a Szlavóniába szakadt magyar telepek magukra hagyatván, egy emberöltő idő elég arra, hogy a horvát-szláv kifelé gravitáló néparamlat által felszívattván, teljesen horvátokká legyenek, holott a nemzet, a monarchia érdeke azt hozná magával, hogy a „lesser-passer” könnyelmű gondatlanság helyett, egy kis figyelem, kevés utánnézés és cselekvés mellett a muzsika terjeszkedési vágyaknak e részről is egy kis gát vetessék. E helyett pedig szomorú szívvel azt kell tapasztalnunk, hogy még a muzsika szóval betelepített csángók is, a helytelenül, ügyetlenül végzett telepítési dolgok következtében a kiűtött nyomor elől Szerbiába menekülnek, hát nem arczpirító szégyene ez az országnak? Hogy az öröm-vigadozás között, megszokott otthonaikból, Moldva-Bukovinából cigány muzsika szó mellett behozott Csángó, a türelmes Csángó nép is vándorbotot fog, elhagyja új telepeit, a nyomor elől fut s Szerbiában keresi két keze munkája után való boldogulhatásának újabb helyét. Ezt a kis, régi hónába visszavágyó töredék magyarságot se lehetett már az országnak megtartani? A vigadozva, zeneszóval megindított telepítési műveletnek ez lett a szomorú vége? De hát telepítés és muzsikaszó, hogy hangzik ez egybe? Ahoz a minden részleteiben komolyan átgondolandó, nagy horderejű telepítési munkához is muzsika kell? és lakadalmi vigadozásokba me-

rülve is lehet komoly munkát kezdeni, végezni? Én Istenem, mennyi meggondolatlanság, mennyi fejnélküli munka az, a mi az ország bajait megteremti! De hát az ősi előítéletek árjában eviczkeiő badar fogalmak közepette az okos szónak boldog Magyarországon nincs értéke, hangzatos phrazisok; egy kikiáltóit s nagygyá felfújt figuráns elég argumentum!!!

Tovább vizsgálva a már minden vidékre kiterjedő és országosan chronikus bajjá fajult kivándorlást egyes részleteiben, annak tanulmányozása elég felvilágosító s tanulságos adatot tár elénk a baj mikénti megszüntetési módjára nézve.

A felvidék földhöz ragadt dolgos népe, mielőtt Amerikában végzett munkájának gyümölcsével, ott szerzett keresményével segíthetett volna magán, többnyire a korcsmáros rabszolgájaként tengődött, munkáját ennek javára végezte; az Amerikába való kivándorlás változtatá meg a nép e sanyarú állapotát; az ottani jutalmazó munkadíjak után megtakarított pénzekből a régi otthonukba vissza, haza érkezettek kiváltogatták földjeiket, azokhoz újabb részleteket vásároltak, minek folytán a kisbirtok előbbi értékének négyszeres árát is meghaladta, a visszakerültek pedig előbbi nyomorúságos tengődése helyett, emberhez illő s a munkát mindenkor megillető tisztességesen táplálkozó életet folytatnak, a künnlevőktől pedig, midőn évente 30-40 ezer forint érkezik Amerikából egy kis

nyomorult falucskába, szemmel láthatólag elég illusztrációt szolgáltat a kivándorlás mivoltára nézve. – Azt pedig, hogy az Amerikában jobb élet módhoz szokott s visszatelepülése után azt itthon is folytatni kívánja a szorgalmas munkás nép tán csak nem veszi neki valaki rász néven, mert ha a munkát, a becsületes és fáradtságos munkát nem illeti meg a tisztességes jó táplálkozás, hát mi az, a mi erre jogosultabb igényt tarthat? tán az ezerféle raffineriában duzzadó világbolondítás? Azokat pedig, a kik ott künn az előbb ismeretlen idegenben becsületesen végzett munkájuk után jobb létre vergődve, új otthonukban megmaradnak s nem kívánkoznak vissza régi hazájukba, szülőföldjükre, ugyan mi tartja őket ott vissza s köti az idegen földhöz? nem egyéb annál a rettentő gondolatnál: hogy régi, bár fájó szívvel elhagyott hazájukba való visszatérés után, a mostoha hazai állapotok miatt már egyszer keserűen tapasztalt s átélt nyomorúságos, ínségben sinlődő életet lesznek kénytelenek ismét folytatni, a minek a keserű íze még ott a távolban is eszükben marad, s a minek a folytatásához bizony senkinek se támadhat valami nagy kedve, mert hogy nyári naphosszant, hajnaltól késő estig 40 kr. napi bérért dolgozzék valaki nehéz munkán, mint p. o, bizonyos, Bpest mellett levő kőbányai téglagyárnál, azt egy kissé emberies gondolkozás mellett nem épen hyena szívvel, tán csak még se lehet kívánni; hát ugyan miféle táplálkozással pótolja a nehéz munkánál

felhasználta s fogyasztott erőt az a szegény munkás párta?

Mindezek daczára azt tapasztalhatni, hogy nem a megélhetést biztosító munkanyújtással intézik a kivándorlás megakadályozását, de itthon a nyomorba való megmaradásra a zsandár nyers ereje kényszeríti, mindenütt, a Dunántúli kivándorlás megakadályozásánál is ez az erő érvényesül; ez ugyan nagyon egyszerű munka, – melyhez se a személyes szabadság jogfogalmából, sem pedig a közgazdasági vagy államtudományi ismeretekből még csak egy szemernyi részletecske se kívántatik, – de nem célhoz vezető; Mosón-, Szolnokból már a múlt években számos m. e. 40 család sietett Amerikába dolgozni, a környékből hasonló tünetek; legutóbb pedig egy kifelé törekvő munkáskaravánnak Brucknál állottja útját a zsandári hiú erőlködés, mintha bizony a nyomasztó helyzetből való menekülők előtt az ország határait hermetice lehetne elzárni; avagy pedig a már felismert létező bajnál, a szükséges megkívántató actio, a cselekvés magaslatára való felemelkedési képesség hiányzik? vannak még ennek az általános kifelé irányult népmozgalomnak egyes komikotragikus részletei is: Nyitra megye Sasvár, Sztrázsa vidékéről kifelé iparkodók közt került olyan asszonyosság is, ki élete párját magára itthon hagyva, ment Amerikába, a polgártárs a feletti bujában, hogy őt szeretett életpárja itthon hagyva ment a hosszú útra, felakasztá magát; azonban életmentője akadván, ki őt az

életnek vissza szerezte, most ő is Amerikába siet életpárját felkeresni, s ha ez nem sikerülne, az itt nem sikerült önmagán végzett műtét, ott tán majd jobban sikerül.

A kivándorlás mivoltának illusztrációját legélénkebb megvilágításba helyezi az idegenbe elvándoroltaknak ott végzett munkájuk gyümölcsként szereplő ama tetemes pénzmennyiség, melynek egyrésze meg általok Magyarországra vándorol be, minél fogva is a kivándorlott, itt lenézett s megvetett munkásnép, a pénzkeresményének ide történő bevándoroltatása által a hazának tesz felette hasznos szolgálatot.

Helyén lesz itt, egy kérdést intézni a haza józanul gondolkodó fiaihoz, – mert a többenél úgy is felesleges, haszontalan munka minden erőlködés „Oleum et operam perdere” „falra borsót hányni.”

Valjon gondolkozott-e már valaki a felett, ki érdemli meg jobban ama megszegyenítő lealáztatást, hogy a zsandár útját állja, gonosztevőként elfogja, herce-hurcával megkínozza, a szolgabíró vagy más halóság pénzét elkobozza és hitvány utcasöpredék gyanánt falujába tolonczoztatja, az-e? a ki munka után törekedő szándékkal siet a távolba, hogy ott végzett munkájával visszamaradt szeretteit táplálja, – mert ez itthon nem állott módjában s a bánatos szívvel elhagyott hazájába küldött tetemes pénzüsszegekkel az országot gazdagítja, – avagy pedig az? a ki mások munkája gyümölcseit zsebre rakva, azzal külföldre siet, a hazájában elért mások munka-

jának eredményével külföldön az élet minden képzelhető gyönyörűségeit megveszi s élvezi, ott, idegenben idegent táplál, hazája pusztulását, veszni indult munkaerejének elszéledését, bűnös közönnyel szemléli, látja, s annak a végenyészettől való megmentését – a mi pedig mindenkire nézve kötelesség – tőle telhetőleg nem siet eszközölni, sőt a romlást nem eléggé kárhoztatható módon elősegíti az által is, hogy a külföld javára ott elköltött pénzzel, hazafiúi kötelességét feledve elmulasztja hazája javát mozdítani elő – mert ha akár első rendű akár élvezeti szükségleteit a hazai pénzből a hazában szerzi meg, akkor úgy az ipar, mint más, az élet forgalmában előforduló dolgoknál a hazai életerőt mozdítá elő, holott vizsás, hazafiatlan eljárásával ép az ellenkezőt műveli. Nos ki érdemi meg a zsandár általi feltartóztatást ez-e? a ki hazai pénzen élvezetet megy vásárolni kifelé, vagy pedig amaz, a ki munkálkodni megy ki s munkája gyümölcsét az országba küldi., hazájának ajándékozza; ez egyszerű s világos kérdésre adjunk csak határozott feleletet.

Mit látunk? Azt, hogy bűnös meggondolatlansággal, a jó iránt semmi érzéket nem tanúsító nagyhatalmak megfoghatatlan közönnyel és könnyelműséggel, sőt fokozott erélylyel, mintha valami jó munkát végeznének, vaskarral rontanak neki az értékes munkaerőnek, azt megkínózva megnevezhetetlen kegyetlenkedéssel összezúzzák, ez alatt pedig az éhezők millióinak szemeláttára vendégeskedő jubileumokat tartá-

nak egymásnak rikító phrazisokkal mondanak gratullációkat, vigasság között esznek isznak s előretékintő hazafias ésszel azt gondolják, a kinek nemcsak az eféle vigasságokból, de még a munkából se jut semmi, azt hordja el a forgószél, majd hoz helyette mást; hoz ám de tán olyat, a ki még a megmaradottakat is segít ki« pusztítani.

Hát jól van ez így hatalmas és nagyhangú hazafiség!? Hátha az ilyen állapot nem viszi el az embereket az elkeseredés legvégső határába s nem teremti meg azok kebelében a hatalmasok iránti gyűlöletet annak minden veszélyeivel, akkor mi az amitől félni lehessen, hogy alkalom adtán elementáris erővel töri össze a népvihar embertelen nyomorgatott»

Avagy pedig minden áron Beust, a volt osztrák premier miniszternek akarnak a lakmározó urak igazat szolgáltatni, kinek is a magyarok hazaszeretetéről táplált miniszteri véleménye abban kulminált, hogy mihelyest a kormányrúd mellé lesznek kötve: „Magyarország öngyilkossá lesz”, vagyis az egymás fölibe erőlködő, basáskodó úrhatnáságuk s hírhedt justiciájuk«! agyonkormányozzák országukat, a mikoron azután úgy se marad egyéb hátra, mint a körmölő sasnak védő szárnyai alatt meghúzódva élni bünbánó napjaikat. Az a famosus „kötött marschroua” a mivel az a bizonyos államférfiú mentegetődzött és utánna sok más a maga mentségéül a „kötött menetleve-

let” hozza fel. tulajdonkép semmit és senkit se ment: „qui se excusat semet ineusat” mert a kötött menetlevelet senkinek sem áll hazafiúi kötelességében elfogadni, ellenben a jobb lelkiismeret igaz sugallata szerint járni el s cselekedni, mindenkinek hazafiúi kötelességében áll; ha senki se fogadéi kötött „menetlevelet” akkor nem lesz kötött marschroua se.

„Az erényesség s becsület törvényeit követő ember nem a világ bűnös szokásainak hódol, de saját lelkiismeretének él.”

S a puszta ősz haj, még nem érdem, a miért megtiszteltetés jár; de az erényekben tündöklő élet viseli magán a tisztelet jelvényeit.

Nézzük immáron a kivándoroltak által hazájukba származtatott pénzküldemények mennyiségét statisztikai feljegyzések után részletesebben, miután azokról már főnebb némi általános elütést tevőnk, mert a számok a legékesebben szóló argumentumok.

Ezek szerint a szepességből amerikai munkára vándoroltak részéről 1887. év folyamán következő pénzküldemények érkeztek otthon hagyott övéik részére: 1. a felkai postahivatalhoz 80 frt. 2. szepes-szombatihoz 95 frt.; 4. a poprádihoz 115 frt 13 kr; 4-. a szepes remeteihez 2386 frt 66 kr; 5. a gömiczbányaihoz 2958 frt 90 kr; 6, a kézsmárkihoz 3681 frt 22 kr.; 7. a káposztafalvihoz 9589 frt 11 kr.; 8. a szepes-tótfalusihoz 10.087 frt 86 kr.; 9. a lőcseihez

11.927 frt 22 kr.; 10. a svedlérihez 15.104 frt 88 kr; 11. a szepes-sümegihez 18.279 frt 30 kr; 12. a szepes-bélaihoz 19.183 frt 35 kr; 13. az iglóihoz 24.910 frt 67 kr; 14. a krompachihoz 26.315 frt 15 kr.; 15. a márkusfalvihoz 34.195 frt 3 kr. 16. a lublóihoz 50.805 frt 56 kr.; 17. a szepes-olaszsihoz 51.083 frt 80 kr.; 18. a kotterbachihoz 61.150 frt 30 kr; 19. a szepesváraljaihoz 68.147 frt 70 kr.; 20. a merényihez 107.012 frt; Egyedül a szepességi kivándorlot-
tak részéről csupán a szepességbe, övéik részére nevezett postahivatalokhoz érkezett amerikai pénzüsszeg 1887. év folyamán 517,219 frt 94 kr. fél milliónál nagyobb összegre rúgott, mi is az ország kézzelfogható javára esett; De az 1889-ben ugyancsak a szepességbe érkezett amerikai pénzüsszeg már az egymillió forintot is meghaladta.

Az 1890 ki szintén a szepesi kintlevőktől ugyancsak a szepességre beküldött amerikai pénzmennyiség már 1,209.875 írtra rúgott, mely az amerikai munkával eredményezett tekintélyes összeg, a kintlevők családjai számára következő posta hivatalokhoz küldetett: 1. az alsó-lapsi postahivatalhoz 52.778 frt; 2. alsó-szlovinkaihoz 54.184 frt; 3. az alsó-répásihoz 63.934 frt 4. a batizfalvihoz 4918 frt; 5. a bélaihoz 20.931 frt; 6. bethlenfalvihoz 5862 frt; 7. Csütörtökhelyre 16.648 frt; 8. a felkaihoz 858 frt; 9. a friedmani postahivatalhoz 22,595 frt; 10. a graniczihez 13.973 frt; 11. a gánóczi fürdőbe 627 frt; 12. Gölniczbányára 17.044 frt; 13.

Horka-Szt.-Andrásra 7021 frt; 14. Hunfalvára 5626 frt; 15. Iglóra 55.239 frt; 16. István Hutára 1195 frt; 17. Jakubjanba 26.165 frt; 18. Garembina 8536 frttal volt képviselve; 19. Káposztafalva 18.280 frttal; 20. Késmárk 13.119 frttal. 21. Klukno 27340 frttal; 22. Kotterbach 67.250 frttal. 23. Krompach 18.934 Mot; 24. Kubach 7703 frttal. 25. Leibicz.5600 frttal; 26. Lőcse 21.722 frttal; 27. Holló-Lomnitz 13.063 frttal, 28. Nagy-Lomnitz 34.847 frttal; 29. Lucsivna 16.210 „frttal; 30. Márkusfalva 41,765 frttal; 31. Matheócz 2192 frttal. 32. Margitfalu 25.855 frttal; 33. Ménbárd 6635 frttal; 34. Merény 118.595 frttal; 35. Maisek 4385 frttal; 36. Poprád 2281 frttal; 37. Podolin 46.946 frttal; 38. Prakfalva 11.108 frttal; 39, Rókus 3291 frttal; 40. Ruzskin 4273 frttal; 41, Szenes körtvélyes 32.661 frttal; 45. Nagy-Szalók 14.060 frttal; 43. Szent Mindszent 16503 frttal; 44. Szepes-Szombat 2332 frttal; 45. Sfcepes-Olaszi 56.924 frttal; 46. Sz. Sümeg 278³/₄ 1 frttal; 47. Sz. Tótfalu 25.297 frttal; 48. Svedlér 16.106 frttal; 49. Sz.-Váralja 94.909 frttal; 50. Szepes-Teplicz 6767 frttal; 51. Szomolnok 817 frttal; 52. Szomolnok-Huta 451 frttal; 53, Toporc 24.987 frttal; ezekhez járul a még körülbelül 8 postahivatalhoz érkezett s itt elő nem forduló 100 ezer forintnyi küldemény, minél fogva az 1890. évben Amerikából csupán a Szepességre érkezett amerikai pénzküldemények az egy millió 300 ezer forintnyi összeget is meghaladják. A Sáros megyébe érkezett amerikai pénzküldemények a

szepesihez hasonló magas tételt értek el; és ha a többi megyéből kint levő honfiak által az országba beküldött amerikai pénzüsszegeket se hagyjuk figyelmen kívül, elmondhatjuk, hogy ama, ma már tekintélyes számú több millióra felrúgó amerikai pénz, – mint a magyarországi munkásnépnek verejtékes szerzeménye – melylyel ő szülőföldjét gazdagítja, mégis csak megér az országnak valamit; azt azonban semmi esetre se éri meg, hogy a hazai közgazdasági viszonyokban annyira tájékozatlan itteni hatalmasságok, az ily megbecsülendő eredményeket felmutató kivándorlottak után, hasonló eredményekért kifelé törekvő, s itthon csak Ínségben nyomorban tengődő honfitársakat, – mint valami gonosztevőket – akár tudatlanságból, akár roszaakaratú erőszakoskodásnál fogva üldözőbe vegyék, még inkább nyomorgassák s utoljára is bűnbe kergessék.

Ha ama fennen hirdetett magyarországi alkotmányos-személyes szabadságnak az az értelme; hogy a szegény ember személye, szabadsága semmi s mint valami kiátkozott, kilökött páriának nézett, megvetett tárgy felett, minden falusi kisbíró, zsandár vagy biztos úrnak avanciroztatott policájkatona, ki a culturának még csak legalacsonyabb fokára se helyezhető – szabadon garázdálkodhatik s ezek, mint az uszított véredek rohanják meg a szegény embert; akkor a maga józan eszével gondolkozó nép azt dörgi majd a népámítók fülébe: legyen in-

kább egy okos fő, aféle Corvin Mátyás király által gyakorlott merev absolutismus, mintsem a semmi belértékkel nem bíró alkotmányos salangok czifraságai alatt, az uralomban részegittas eszeveszett sokaság önkénye marja-tépje az országot szerte-szét.

Azért hozattak fel s adattak elő a főnebbi világosan beszélő statisztikai számadatok, hogy az elfogulatlan elmék a meg nem másítható tények logikája előtt megállva, legalább a 12-ik órában ne akarják az ország tekintélyét mélyen sértő, tehetetlen, kicsinyes zsandár-üldözésekkel a már nagy mérveket öltött kivándorlás bajait szanálni; de Magyarország méltóságát megillető aktióval lépjenek sorompóba és a nagy bajt nagy munkával, nagy horderejű közgazdasági alkotásokkal siessenek megszüntetni; hogy mik legyenek ezek az alkotások, lássuk a következőkben.

A főbbiekben láthatjuk a magyarországi kivándorlás jellegét, annak határozott félreismerhetlen okait s az ország különböző vidékeire való kiterjedtségét, nézzük immáron annak egyedül lehetséges s emberi kiszámítás szerint célra vezető észszerű elhárítási eszközeit, melőzve minden a hatalmat megszegyenítő erőszakosság alkalmazásának kicsinyeskedő módjait és hacsak büntetésre méltó elfogultság ón súlya nem nehezedik fásult szíveinkre, és hacsak szándékosan nem fátyolozzuk el szemeink előtt az előttünk történő dolgok valódi állását; mérlegelve az országos nagy bajból eredhető veszedelmeket, haladéktalanul lássunk a szükséges és a baj megszüntetésére egyedül alkalmasnak mutakozó segédszerek és módok megvalósításához.

Kétféle irányban történhetik a baj orvoslására vezető nagyobb mérvű közgazdasági actio megindítása, egyrésztől

- a) *ipart alkotások* utján,
- b) *nagyobb mérvű telepítések* által.

Az ipar, különösen a szövő s egyéb házi ipar már hajdanta virágzó volt a felső megyékben, de a gépeknek a szövő iparnál való alkalmazása leszorítá azt a versenytérről s így megszünteté, ennek új életre ébresztéséhez nagyobb

szabású cselekvési erő mozgásba tétele lenne szükséges a mi azonban, egy kis jó akarat mellett nem lehetetlen, csak a munka nehézségeitől nem kell előre fájni, annak, a ki valamiben célt akar érni. Az iparnak lendületre hozataláról itt azonban csak futólagosan emlékezünk meg, mert földművelő ország lévén, főszűlyt a meglevő föld megtartása s annak minél előnyösebb kihasználására kell fektetni; azután a székelyföldet meg a felső megyéket, bányakerületeket kivéve – vámterület folytán a lajtántuli résznek kiszolgáltatott Magyarországon, melynek ipartekintetében, – mint minden fiatal kezdő nemzetnek nagy védelemre van szüksége – alig lehet valami nagyobb szerű iparalkotásokról beszélni mivel a szabadkereskedelem versenyét még ha védelemben részesül is a fiatal ipar alig képes kiállani, a szabadverseny természeténél fogva mindig a gyámoltalan szegénység kialakítását mozdítja elő, a szabad kereskedelem versenyén belül – melyről Pherig találóan azt jegyzi meg: »Hogyha a farkasok szabadságot igényelnek a magok részére, ennek van értelme, de hogy a birka is ugyanazt óhajtja, azzal már csak valódi birka természetéről tesz tanúbizonyságot.» A szabadkereskedelem versenyen belől tehát, még a kedvezményes gyári ipar megállhatása is, magas munkabérek mellett csak problematicus.

Magyarországra nézve, jelen ipari s gazdasági állapotánál fogva se a feltétlen szabadkereskedelem, se a kizárólagos védvámosság

híveinek alkalmazása nem mutatkozik célszerűnek s csak a kettő kombináltan lenne alkalmazandó; a fiatal magyar iparnak pedig valami nagy külföldi piacokra való kitérjeszkedési vágya csak ábránd, mert a versenyt, nyugot Európa berendezett nagyszerű géptelepei munkájának ipartermelvényeivel épen nem állhatván ki, megelégedhetünk ha belpiacaink élénkítése által – lehetőségig tartózkodván a kültermelvény iparcikkeitől – nyújthatunk a fiatal iparnak némi lendületet.

Ezzel a magyar-ipar alkotásokra vonatkozó akciónak bővebbi tárgyalását mellőzve, áttérünk a kivándorlásból származó bajoknak, legfőképp a nagyobb mérvű telepítések által leendő – szánálási módjaira.

A Telepítésekről.

A telepítési művelet eszközölhető:

a) maga az államhatalom által, vagy meglevő állami földbirtokk-területeken, vagy pedig megvétel, kisajátítás útján, magasabb állami célok tekintetbe vétele melléit magánosokból megszerzett földterületeken;

b) Eszközölhető a telepítés munkája, e célra szervezkedett telepítési részvény-társulat, vagy általában pénzintézetek által, melyek e működési ágat is programjukba veszik.

c) A telepítés eszközölhető magános földbirtokosok által is, különösen pedig nagy területű földkömplexumokból kiszakított egyes részek parcellázása útján, akár önelhatározásnál fogva, akár pedig magasabb állami célok elérése kedvéért, az államhatalmi tényezők közbejöttével, törvényhozásilag eszközölt kisajátítás mellett. – d.) Egyes nagy földterülettel bíró városok által: Szeged, Kecskemét, Debreczen.

a.) Állami földterületeken eszközölendő nagymérvű telepítésekről ez idő szerint alig lehet már beszélni, minthogy az állami földbirtokterületek, több mint 60 millió forintnyi értékben eladatván magánkezekbe jutottak; habár ezen államvagyon eladása körül követett elvek, – készpénzen való szapora értékesítés – a közgazdaság követelményeit teljesen figyelmen ki-

vül hagyják, a későbbi jobb útra térés t. i. az 1889. XVIII. törvénycziknek telepítésekre vonatkozó rendelkezései mégse törekednek nagyobb szabású intézkedésekkel az elkövetett hibát legalább nagyobb részben jóvá tenni, mert ott is, a még meglevő földterületekre nézve, csak részleges telepítést helyez kilátásba, holott az összes alkalmas területet e célra kellene fordítani, hogy ez által is, (a földrajzi és climaticus viszonyok szerint alkalmas emberrajt minél nagyobb számban ott elhelyezvén), a kivándorlás okai ha nem is egészen megszüntethetők, de legalább mérsékelhetők legyenek.

Általában közgazdasági axióma gyanánt kell a földbirtok körül a parcellázási elvet felállítani, minél több kéz, minél több embererővel kell a földet megerősíteni; nem nagy terjedelmű földterületek, egyes kezekben való megszorulása, de sok apró parcellának, sok kéz általi szorgalmas munkája emeli az állam értékét, vagyonosodását, a mire is az államvezényletnek törekednie kell. A még meglevő s telepítésre alkalmas állami földbirtok tehát kivétel nélkül, mind s pedig apró parcellák szerinti telepítésre volna felhasználandó.

b.) A részvénytársulatok vagy bankok, pénzintézetek által telepítés módja csak akkor vezethet kellő sikerre, ha azoknak a telepítési munkálatoknál nem tisztán s egyedül a finansiális érdekekre, minél nagyobb nyereség elérésére irányul főfigyelmük, de különösen nemzetgazdasági, országos érdekek lebegnek

első sorban szemeik előtt s telepítési műveleteiknél a települők prosperatiójára, megerősödésére kellő figyelem fordítatik,

c.) A magán birtokokon való telepítés a latifundiumoknak válnék leginkább hasznára, a gyér népességű területeken a munkáskezek szaporítása tekintetéből is; az örök áron, vagy örökbérletbe adott területeken mindenkor több munkáskéz csoportosulván, a megmaradóit nagy-complexumok is annak idején közelükből nyerhetnék a szükséges munkaerőt.

d.) Végre a városok általi telepítés is a közigazdasági teendők sorozatába tartozik s ezt minden nagy területek felett rendelkező város úgy a maga saját, mint az ország érdekében legtöbbször a maga saját népessége soraiból eszközölheti, mindenkor azonban itt és mindenhol a kivándorlás megszüntetésére irányuló céllal lennének a bárminemű telepítések végrehajtandók.

Miután a magyarországi kivándorlás *mi-volta s okaira* nézve szükséges tudni valók a főbbiekben elég világosan állanak előttünk, nézzünk szét az élet színterén, s akár az életből már kivált, akár pedig a mindennapi nyüzsgő élet mozgalmaiban még tevékeny néhány nagylelkű s nemesszívű honfitárs életéből, követésre méltó cselekvényeket példa gyanánt tüntessünk fel, azok életéből, kik a közérdeket, az egésznek jólétét, a közboldogságot „kötelességtudóig”, a mint ezt tenni kell, mindenkéül fölé helyezve példát nyújtottak arra nézve, mint kell a közérdeket szívünkön viselni, hogy ezen példákából is okulást nyerve buzduljunk a jóra s tegyük meg polgári emberbaráti kötelességeinket, a közérdekért magáért, hogy így a nyomor elől idegenbe menekülő honfitársainkat, a kivándorlókat megmenthessük a hazának s a kivándorlást megszüntethessük; minek okáért az e célra vezető munkálatokat haladéktalanul meg kell tennünk.

Mindenkinek vannak kötelességei, – nem a szétágazó egyéni célok elérése tekintetéből, hisz ez a személyes érdek, személyes haszon fejében végződik; – de vannak kötelességei mindenkinek a társadalmi együttlétben egymás iránt, a társadalom iránt s a minden egyéni érdek, a mindenkéül felett levő „*közboldogság*” a haza iránt.

Ezen, a társadalmi »közboldogság« iránt tartozó egyéni kötelességek fejében, a társadalom minden egyes tagja a „közboldogságból” a maga személyes értékének aequivalens osztályrészét, munkáját, munkája díját megtalálni jogosítva van, mert különben a »közboldogságra« nézve már hasznosított, vagy hasznosítható egyéni létezésnek nem volna magasabb társadalmi, állami értelme. Valamint tehát az egyes az ő értelme munkája által a „közboldogságot” létesíteni segít, annak fennmaradását hozzájárulásával, erejének mérlegbe vetése által s bizonyos körülmények közt, élete feláldozásával is biztosítja – sa mely kötelességet a »társadalom« a „közboldogság” a „haza” iránt a mint mindenki a legjobb tehetsége szerint megtenni tartozik, úgy az egész »összeségnek«, a »társadalomnak« a hazának is kötelességei vannak minden egyes tagja iránt, a mit figyelmen kívül hagyni nem lehet s ha az egyén viszontagságos csapások, szerencsétlenségek közé jut, magára hagyni nem szabad; és ha a társadalom még is ezt tenné, bűnt követ el az egyes egyén, de bűnt követ el önmaga mint »társadalom« ellen is; a viszony „egyén” és társadalom közt solidaris levén; *un four tous, tous pour una* „egy valamennyiért s valamennyi egyért” mert különben ha Helvetiának ez a jelszava a maga teljes értelmében fenn nem áll, akkor az egyesek kizsarolása következik be, úgy a hatalom túlsúlyával rendelkező egyesek, valamint az e célra összeállott szövetkezetek, complott-ok által.

A társadalom is tesz valamit, teljesít kötelességet az egyes egyén iránt, de nem mindenkor kielégítőleg, igazságosan s megnyugtatólag, példa erre a társadalom, vagy ha inkább tetszik az állam hatalmi-tényezőinek meggondolatlan eljárása a magyarországi kivándorlókkal szemben, a zsandár vaskeze nem a kötelességteljesítés, de a vandalizmus elszomorító jellegét viseli magán.

A *társadalonn* különösen pedig annak hatalmi tényezői részéről tehát nem lehet felfedezni az „*egyén*” iránt azt az odaadó kötelességtudás nyilvánulását, melynek oly megragadó fenséges példái állanak előttünk az egyes „*egyén*” részéről a társadalom iránt; pedig a kivándorlás szomorú tényénél már nem is az egyes „*egyén*” hanem maga a „*társadalom*” a „*közboldogság*” iránt végzendő kötelesség teljesítés hangos követelése emelkedik a hatalmi-tényezők elé és a hatalom nem tudott eddig kötelessége teljesítésének színvonalára eljutni, nem ismerte fel a kötelesség teljesítésnek módjait!

Ellenben akadnak egyesek, kiknek a „*közboldogság*” iránti kötelességérzetük és cselekvésük egy egész nemzet életében maradandó nyomokat hagynak s üdvös cselekvésük áldást-hozólag kihat a lenyúló nemzedékek késő soraira is; ilyen ragyogó példa gyanánt áll ott az idők végtelen folyamán a már rég megdicsőült

id. **Károlyi István** gróf kinek egyaránt nemes szíve lelke bevilágítja a „*közboldogság*” sokszor homályban borongó birodalmát s szerető szívének megtér-

mékenyítő melegével végzett alkotásaiban nemcsak kortársai, de a későbbi nemzedékek számára is példát nyújt a miként kell végezni a *tanadaloma* a »közboldogság« iránt tartozó köteleességek teljesítését; megkezdte ő a telepítést már akkor, midőn Magyarországon még nem is ösmerték a kivándorlást, Rákos-Palota határában levő birtokán elhagyatott gyámolatlan gyermekekből, kik vadon elhagyatottságuk közepette társadalmi veszély gyanánt tűntek fel, oly gazdasági kertésztelepet alkotott, mely ma már a nagy nevű néhai István gróf méltó utóda

Károlyi Sándor gróf és nemkevésbé nemes és szép lelkű neje szül. Korniss Klarissa grófnő állandóan odaadó és semmi áldozatot nem kímélő buzgólkodása mellett elsőrendű mintagazdasági teleppé nőtte ki magát, a hol nemcsak gyakorlati, de elméleti kiképzést is nyernek a fiatal telepesek, kik évente gyarapodó számban növelik a hazának értékes egyedeit. Isten áldása kísérje a nagynevű néhai István gróf jólelkű utódainak buzgó munkáját.

A nagyon sok tenni való közt a latifundi-umokra nézve követni s megtenni való példa ez.

Rock Szilárd a „nagy” ki is bár nem gazdasági téren, de a „közboldogságért” magasan feldobogó szívének nemes érzületéből származó tettével példát adott mint kell a polgár- az embertársakat, nemzetet, hazát szeretni, s hogy kell az azok iránt érzett köteleesség-teljesítés munkáját végezni; példát statuált a „nagy” polgár polgártársainak, a nemzet fiainak, miként

nem ékesen szóló szavakkal, de ezeknél sokkal ékesebben beszélő tettekkel kell a haza iránti szeretetet bizonyító kötelességtudást leróni; a 90 évet élt »nagy« polgár élete végnapjaiból dicsugárral ragyog vissza a halálával megtestesült – nemzete iránt táplált– akaratának nemessége. 300 ezer frtra menő vagyonát a nemzet rendelkezésére bocsájta, hogy annak jövedelméből a szükséges közczélok, társadalmi ügyek mozdítastanak elő; érdemet tett arra, hogy honfitársai által állandó tiszteletben tartassék emléke; a nagy polgár mellé sorakozik a bécsi származású néhai pestmegyei főorvos

Szelényi Lajos dr., ki mint idegenből beszármazó jövevény a honfíui kötelesség teljesítésnek nevezetes példáját szolgáltatta,– melyből a magyarországi törsgyökeres magyar nagysokasága tanulságot vehet magára nézve, mint kell a honfíui kötelességek teljesítése körül a nyilvánosság porondján megjelenni; a 95 évet élt orvos 400 ezer frt értékű bpesti két házát tudományos czélokra hagyá, Tápió-Szelei tekintélyes értékű birtokát pedig, a gazdasági egyesület rendelkezésére bocsájta azon kikötéssel, hogy ott mintagazdászat létesítessék, mely a gyakorlati- ügy, mint elméleti gazdászatban való kiképeztetést közvetítse; ilyen s hasonló irányú kötelességtudó cselekvények képesítik a munkálkodó népet munkájának minél sikeresebb végzésére s nemcsak a kívándorlástól óvják meg, de a hazának elsőrendű hasznavehető polgáraivá teszik. így végzik honfíui kötelességük teljesítését a nagyok, a jelesek

a nemeslelkűek, maradjon áldott emléküek az idők végéig.

Soltra Alajos a nemrég elhunyt néhai ráeczkevei ref. lelkész az egyszerű megvonultságban philosophus önmegtagadásban élt nemeslelkű emberbarát példája, ki 100 ezer forintnyi értéket képviselő hátrahagyott vagyonát „közboldogság” emberbaráti culturczélok előmozdítására szentelé, hathatós s maradandó becsű példával sorakozik az örök emléküek gárdájához. Nemkülönben a múlt években elhunyt.

Onderkó János bpesti polgár közel 30 ezer frtnyi értéket megütő hátramaradt vagyonával szintén culturczélokot kívánt előmozdítani 5000 frt kivételével, melyet Eperjes városának hagyott, a főváros kezelése alatti k. iskolák segélyezésére rendelt fordíttatni, jeles példa, melyet szintén megőrizve állandóan szem előtt kell tartani, hogy lássák mások, lássa mindenki mit tesz az a ki nem pusztán magának, de a társadalom javáért él, maradjon áldott emléke a kötelességtudónak.

Sajthényi Ottó báró 1888-ban az élők sorából kiválva 200 ezer forintnyi összes tőkéjét humanitárius s culturalis czélokra hagyományozá, a késő nemzedékek hálás emlékezete tartsa fenn mindenkorra dicső emlékét.

Vécsei János bpesti polgár, kit a halál 1886-ban tépett ki az élők közül 200 ezer forintnyi összeggel járult a lelenczházi intézmény létesítése céljához; ugyancsak e célra

Sándor István még 1815-ben 10 ezer forintnyi tőkével tett alapítványt, azóta a kishíján egy száza-

dos alapítványi tőke a kamatokkal s kamatok kamatjaival ugyan mennyire is rug? S az ügy a létesítés minő stádiumában van? Nem igen tudjuk de azt tudjuk, hogy a bécsi lelenczházba vitt magyarországi lelenczekért évenként mintegy 50 ezer forintot fizet az ország, azokért, kik Magyarországra nézve elvesztek.

Tővisi **Rác György** kulai földbirtokos: Kula, Topolya, Kishegyes, Feketehegy iskolái részére 35 ezer frtnyi alapítvánnyal sietett a polgári, hazafiúi kötelességtudás terén megjelenni s e lelkiemelkedettségről tanúskodó nemes tett buzdító példát szolgáltat azon vidék számos előkelőségeinek.

De nemcsak nagyszerű közczélú alapítványoknál nyilvánulhat a »társadalom« a »közboldogság« iránt átértett kötelességteljesítésnek üdvös cselekvénye, az egyéni élet folyama alatt teljesítendő polgári kötelességek számtalan sokasága váraozik a megtevésre, jut abból mindenkinek, teljesítse egyik ezt, másik amazt, nézzünk csak egy kissé szét a példák sorozatában, nem régiben

Zahora József a korán elhunyt jó pap Pjerg-Szélakna (Hontmegye) néhai plébánosa oly iparágat indított meg hatáskörében, melyért az országból tetemes milliók vándorolnak ki külföldre, a derék pap vallás-erkölcsi tevékenysége mellett gyermekjátékszer faragó műhelyet létesíté, hogy az eféle házi ipar meghonosítása által necsak híveinek anyagi helyzetén segítsen, de a meghonosítandott iparág elterjedésével hazáját abba a helyzetbe juttassa, hogy

az eféle iparczikkékért külföldre vándorolt milliókat meggazdálkodhassa, s az ország maga állítsa elő ebbeli szükségleteit, s ez így van jól, helyesen, mint annak a népnek, mely nehéz földmunkájával sokakat táplál – anyagi jobb-létét előmozdítani csak polgári kötelesség. A selmeczbányai bányaigazgatóság jóakarató közbejöttével sikerült működésbe hozni a Pjergszél-aknai gyermekjátékszer faragó műhelyét, melynek termékei, létesülése első idejében is a külföld hasonnemű termékeivel a versenyt diadalmasan megálltak Ilyen módok s eszközökhöz kell folyamodni felvidéki nép kivándorlása megakadályozásánál; nem a zsandár vas kezéhez; a boldog emlékű Zahora József néhai plébános nemeslelkű emberbaráti példája buzdítson sokakat hasonló cselek vényekben róni le a polgári, hazafiúi, emberbaráti kötelességek teljesítését.

Nem kevésbé dicséretes s minden elismerésre méltó buzgólkodással működik a méhé-szet és selymészet, gazdasági iparágak fejlesztése körül Békés-Gyula nemes lelkű Apát-plébánosa

Göndöcs Benedek úr ő Nagysága, ki is e téren nemcsak jeles irodalmi műveivel lépett sorompóba, de megragadó példaadással buzdít cselekvésre, a tettek mezején állott mintatelepeivé, tiszteletreméltó példát nyújtva paptársainak is, mikép kell a népet vezérelni gyakorlati munkában, nem szóval de cselekedettel; A nagyérdemű Clerus valláserkölcsi tevékenysége mellett nagyon megfér, sőt ennek kiegé-

szító részit képezi a gyámoltalan, tanulatlan, a gyakorlati élet teendőiben nem nevelt népnek ilyen példakkal való vezérlete; ha a nép az erkölcsiekben vezérlő papjától országszerte ilyen s ezekhez hasonló példákat lát; s a látott szép példa látán tette buzdul, ki ne látná be, hogy a példa s különösen szeretett papjának példája után hasonló cselekvésre buzdított nép megsokszorosított s a gazdasági ipar terén tökélyesített munkája mily nagy eredményekhez bírna eljuttatni Magyarország gazdasági iparát a selymészetet, méhészetet, a gyümölcsészet s kertészetben a feldolgozást? – A. vasúti vagonok hosszú sora szállítja ki Nagykőrösről nyáron át az ugorkát, s télen át hozzák be ugyan azt feldolgozva Znaimi ugorka képében, nem jobb volna ezt a cikket is feldolgozva adni el a külföldnek?

Ha püspöki székből hangzanék szét az egyházmegye széles határába a plébánia hivatalaihoz, hogy minden plébános ilyen és ilyen gazdasági mintatelepen állított példájával vezérelje híveit, népét a gyakorlati munkaterén és ha Göndöcs Benedek Apát plébános ez irányú ékesen beszélő példája püspöki széke mellől világítaná be egyházmegyéje széles határát, nemde mennyivel nagyobb, több, s mennyire messze hatóbb lehetne a jó példa hatása az ország nemzetgazdasági érdekeire nézve; ez is egyik módja lehetne a kivándorlási hullámszél leállítására, a nép kereseti forrásának megnyitására,

mert csak onnan pusztul el a nép, hol ez a forrás bedugul.

Ez az üdvös példanyújtás legyen általános az országban, ennek hatása alatt a nyomorral küzdő nép viszonyai jobbra fordulnak. A kegyes ég bő áldása kísérje a nemesen gondolkozó s cselekvő békés-gyulai Apát-plébános a közgazdaság terén oda állított s a haza polgárainak javát munkáló szép példáját, vajha az ország valamennyi plébániája ily s ehez hasonló példával buzditná s vezérelné híveit az anyagi jobblét utjára.

Nem lehet itt hallgatással mellőzni Budapest főváros hatósága által nyújtott s a többi nagy város által követendő ama dicséretes példát, mely szerint homokterületén egy mintaszerű szőlőtelepet állított még 1889-ben, mely ma már a fejlettség magas fokán áll, ennek közelében pedig egy terjedelmes homokterületet a budai elpusztult szőlősgazdák közt leendő kiosztásra szánt, hogy így némikép a filoxera által kikapott szőlőterületeket pótolja, a melyből m. e. 100 hold körül már ki is osztatott, a főváros hatóságának eme dicséretes példaadása, Szeged, Kecskemét, Debreczen s más nagy homokterületek felett rendelkező városokat hasonló cselekvésre serkent.

Különösen nagy figyelmet érdemet azonban a főváros hatóságának, — a hajdan Magyarországon már szép virágzásnak örvendett selyemtenyésztés meghonosítása körül még 1889. elején tett ama bölcs és tiszteletreméltó intézke-

dése, melyszerint a főváros tulajdonához tartozó területeken, a szederfa tenyésztést rendelte el, annál inkább is szükség volt ezt tennie, mint-hogy ezen nagyfontosságú gazdasági iparág műveletének alapfeltételeit a nagymérvű szederfatenyésztés s annak már meglevő állománya képezi; azonfelül pedig, minthogy a népélet megszokott foglalkozásai s életmódjától nem igen szokott eltérni s újabb műveleti ágakat munkakörébe befogadni, még a szükség kényszerű helyzetében se, nem annyira a munkától való idegenkedés, mint inkább az abban való tájékozatlanság tudatlanság miatt, ennél a nagyfontosságú gazdasági iparág meghonosítása s általánosítása munkájánál, az előtt a sürgősen megteendő feladat előtt állunk, hogy a selyemtenyésztés gyakorlati oktatását necsak minden elemi iskolába hozzuk és kötelezővé tesszük, – hanem minthogy mindenkor és mindenben szükséges példa a legerősebb vonzerő és alaposan megtanító mód, mely nélkül, különösen ipar dolgoknál pusztán elméleti-oktatás útján vajmi kevés sikerre számíthatni – minden elemi iskolának kötelességéül teendő, a tanító felügyelete s vezérlete alatt minta selyemtenyészdet létesíteni és ezen iskolai minta-selyemtenyészde munkájának vezérlete alatt hozni be azt az élet gyakorlatába; ez az egyedüli sikert ígérő mód az iskolai szakoktatás útján annak gyakorlati alkalmazása mellett teremteni meg azt a nagyfontosságú s Magyarországon nagy hézagot pótló s rendkívüli sikereket ígérő gaz-

dasági iparágot – az a kicsinyes próbálkozás minden dolognál a kormányhatalom segédkezése után való áhítozás kapkodás, csak tehetetlen élehetetlenség árul el s a munkára való képesség hiányát, a mely tulajdonság egy nemzetet se juttathat el anyagi jobblétének magasabb fokára munkaképesség, kitartó akaraterély a cselekvésnél, ezek azok a tulajdonok a főrugók, miáltal minden nemzet a maga jólétét munkálja.

Minden kétségei kizárólag lehet várni, hogy a főváros hatóságának e dicséretes intézkedését a tanügyi osztály nagyérdemű vezetője, mint szakmájára rátermett jeles és ügybuzgó férfiú – kinek a főváros közönsége már is oly sok szép alkotást köszönhet – az elemi iskolákban a főváros hatósága által elrendelt selymészeti szakoktatásnak a fönt érintett irányban fog gyors és állandó érvényt szerezni?

A felebaráti szeretetnek boldogító egén fényes csillagként látjuk ott ragyogni

Zichy János gróf és **Zichy Nándor** a nagy hitvalló gróf áldásdús életét, kiknek a felebaráti szereteti elátmelegített nemes szíveikből a szegények kiapadhatlan enyhítő forrása buzog ki a felszínre, hogy ott termékenyítsen jót, szépet, nemeset; hagyván az anyagi világ aprólékos mulandó gyönyörűségeit, igazi áthatott vallás erkölcsös lélekkel szenteli életét a két nemes szívű gróf a felebaráti szeretet lelki örömeit, a lelkiboldogságot megszerző munkájának s e lélekemelő munka hatása alatt, a komor setétfelhők eloszanak, körülöttük az élet megelevenül megvidá-

múl, a megnyugvás öröme sugározza körül a tájat, hol az ihletett felebaráti szeretet cselekvése nyilvánul. A vallás-erkölcsi élet küzdelmes színterén ott látni e példánykép alakjait az elsők közt harcolva mindenkor a jóért, szépért, nemesért; mintegy világító tűoszlop terjeszti szét világát a vallás-erkölcsi életnek, s a hithiányban szenvedők elsötétült keblének derengő világot gyújt e két alak. Ilyen magasan feldobogó szíveket a hazának nagy számmal, s az inség, a nyomor s a kivándorlás is megszűnik.

A jóságos ég kegyelme sugározza körül a cselekvő s bőven termékenyítő életek kegyes munkáját, hogy ez hatásaiban soká üdvárasztó lehessen a hazára.

Még egy ragyogó példa az élet színteréről:

Wajer István dr. c. püspök Esztergom főegyházmegyei Nagyprépost, az aranytollú író álljon itt, ki nemcsak a papi pályának dísze, fénye, de a jézusi szeretetben gazdag főpap polgári s emberbaráti kötelességének teljesítésében is mint tündöklő példánykép árasztja szíve melegét a társadalomra, a hazára; nemcsak székvárosa lakosságának nagy sokasága buzdul tiszteletre a szelíd lelkű férfiú iránt, de számos irodalmi pályadíj s közczélú kegyes alapítvány hirdeti, mint kelljen helyt állani a polgári s emberbaráti kötelességek teljesítésénél.

Ha a közérdeké volt életünk, ha ennek szenteltük cselekvéseink, munkásságunk egész sorozatát, megtettük mindazt a mit a közérdek,

embertársaink tőlünk megvárhattak munkásságunkkal jó cselekedeteinkkel nem maradtunk adósok a közügynek, embertársainknak; akkor egy szerény s termékenyítő munkában töltött élet alkonyán nyugodtan állhatunk meg sírunk szélén, beletekinthetünk annak mélységébe, nem szédül el attól az igaz lélek, bátran hajtja le fejét örök nyugalomra; A csendes lelkiismeret tisztaságában megtaláljuk azt a boldogságot, mit a világi gyönyörúségek örömei közt hiába keresnénk.

Még sok és lélekemelő példa idézéssel lehetne a polgári, hazafiúi, emberi kötelességek teljesítésének sorozatát folytatni, melyek hatásuk s végeredményükben szintén csak a kivándorlásra való hajlamot gyengítik, azonban még egy kiválóan s különösen a kivándorlás okainak elhárítását célzó és a baj gyógyítására irányult monumentálisan kimagasló munkának örökbecsű példája zárja be a közérdekért buzduló szellemek jeles sorozatát:

Kun Kocsárd gróf Erdély Hunyad-megyéjének Al-Gyógy községében, a megvonulva élő nagy szívü agg remetéről van szó, ki élete alkonyán a polgári- emberbaráti kötelesség teljesítésének legnagyobbszerű példájával világít be 90-ik év felé járó korának egész múltjába; hogy minő nemes szív lüktetett és lüktet ma is abban a kebelben, milyen philosophicus ész vezérli cselekedeteit a magába vonult „nagy” remetének, mekkora hazafiúi túzláng ég ott az Al-Gyógyi magányban, ki ezreknek teremt me-

legítő ottbont, a nyomor s pusztulás közül idegenbe siető honfiait lángoló szeretettel ezer számra menti meg a hazának.

Kun Kocsárd gróf az, ki fáradhatlan munkás élete, áldásos gyümölcisével végzi munkájának legszebbikét, midőn élete minden anyagi sikereit, egy 300 ezer forintnyi értéket meghaladó vagyont bocsájt nemzetének rendelkezésére, hogy azzal a kivándorlásban boldogulást kereső honfiainak ezreit tartsa vissza, mentse meg a hazának.

Ez azután a kivándorlás hathatós ellenszere ez már nem „aes sonans és cymbalum tinniens sem a hazafiságtól duzzadozó phrasisok kenetes, de üres kezű beszéde, hanem maga a lángoló szeretet szent cselekvénye; erre legyen bátorságunk, szeressük hazánkat, felebarátainkat, honfitársainkat, nemzetünket, mindenkit, a ki e hazának szülötte, úgy, mint ezt a „nagy” algyógyi remete szereti, akkor nyomban megszűnik mindenféle kivándorlás.

Jól vonjuk le a felhozott példák sorozatától magunkra nézve a tanúságot, megtettünk-e mindent, a mi módunkban állott megtenni s ha hiányt tapasztalunk kötelességeink teljesítése körül, végezzük azt a jövőben kettőzött erővel, hogy az önbírálat szigorú ítélőszéke előtt a közboldogság iránt tartozó kötetelmeink teljesítésére nézve helyt állani mindenkor képesek legyünk.

Az előadottak nyomán világosan érthető, hogy a kivándorlási országos baj elhárítása országos erőt, nagy munka alkotásait igényli, melyeket gyorsan, halogatás nélkül törvényhozásilag kell végrehajtani, ha a baj megszűnését gyorsan elakarjuk érni, – (mert ha, mint a felmutatott példákból láttuk egyesek tehetnek és tesznek nagyhorderejű, egész országra kiható dolgokat, miért ne tehetne sokkal nagyobbakat egy ország maga magáért, – tehet és végezhet nagy munkát, üdvöset, csak erős akarat kell hozzá. – A végzetes országos baj megszüntetésére nézve pedig a telepítés munkája kínálkozik első sorban, – mert iparalkotás s ennek sikereire nézve kültényezőök határoztak már s még kedvező constellatiók mellett is évek hosszú sora kívántatik ahoz, hogy valamelyes ipar létesülhet és sikerrel működhetik a nyo-

masztó külverseny hatása mellett; míg a telepítés az ország keze ügyébe esik s ez gyorsan végre is hajtható.)

A *telepítés* tehát az egyedüli gyors és sikeres mód a kivándorlás megszüntetésére nézve.

A törvényhozásnak és végrehajtó hatalomnak keli tehát az ügyet kézbe venni, már eddig is késni s összetett kézzel közönyösen nézni a kivándorlás áramlatát hiba volt, mert se a jó szándékú közmívelődési egyesületek, se jóakarató egyesek nem segíthetnek itt, mert nem képesek a baj fenekére jutni; az államhatalom is minden eszközeinek latba vetésével gyógyíthatja csak gyökeresen a bajt, mert félig meddig tenni valamit nem célhoz vezető, apró kuruzslásokkal nem lehet nagy betegséget meggyógyítani, évődik a baj tovább ha gyökeres gyógyítással el nem háríttatik.

E nagy, országos actiónak részleteibe bocsátkozni e helyen nem szándékozván csak annak jelzése volt a feladat.

Mielőtt azonban milleniumi ünnepekre, vigadozásokra gondolhatnánk, lássunk előbb szükségesebb, életbe vágó dolgaink végzéséhez és csak azután, ha minden életkérdést jól megoldottunk, ha minden szükséges és hasznos dolgaink körül jól végeztünk, engedhetünk talán magunknak egy kis időt szórakozásra is; mert ünnepelni? mit a nyomorúságot? vigadozni ott, a honnan a munkabíró nép kibujdosik, tán mégse egészen egy milleniumi nagy naphoz illő dolog.

Tegyük meg tehát előbb ereszbén hazafiúi kötelességeinket s ha itt jól végeztünk, még azután is sok tenni valónk marad egy, az európai nemzetek megett messze visszamaradt országban.

Alkotni kell, teremteni a munka mezején létesíteni hiányzó szükséges dolgokat, minden községnek legyen óvodája, községi könyvtára, kölcsön-takarék-magtára, Reiffeisen-féle hitel-szövetkezetek hallózzák be az országot, a cultura csarnokába kell felemelni a még mindég lenézett munkát, a kenyérbizonyos, jó vagy jobblét ne kiváltság, de általános jog legyen, munkát keresők találják meg azt a hazában; – nem részletezek tovább, de ki kell mondani, hogy a millennium emlékezete ne gyermekes játékok s mulatságok, ünnepek rendezésében érvényesüljön, hanem egy ország méltóságát megillető komoly munkának végzésében találjon az kifejezésre. – Ha a hazából való kivándorlást megtudtuk szüntetni, nyomor helyett megelégedés, szétvonó viszálykodás helyett, vallás népfaj, nyelvkülömbőség nélkül, egymás kölcsönös becsülése, szeretet, testvéri egyetértés uralkodik a hazában, s ha jól végzett unokáink ilyen eredményeire férfias öntudattal rámutathatunk; akkor méltó kép, az országot megillető módon lesz a millennium emlékezete is megszentelve.

Pantheont az érdemek!

Nem a dicsősség templomát, fényes épületet, a dicsőültek házát a nemzet monumentális palotáját értjük itt, a hol ember-tetek őriztetnek, melyek a kiköltözött nagy szellemeknek csak gépezetei valának, nem ilyen középületről van itt szó; de igen is a *nemesen gondolkozó s cselekvő emberek olyan csarnokáról, melyben azoknak a társadalomra, nemzetre s az emberiségre nézve egyiránt hasznos s üdvös cselekedeteik s intézkedéseik feltüntetve s elősorolva vannak, azért, hogy másoknak hasonló üdvös cselekedetek s intézkedések véghezvitelére nézve intő, serk*

AZ ember, mint egy parany a neptengerben, mint egy pontocska a társadalomban, mint egy nemzettestnek kiegészítő részecskéje lehet nagy, ha mint ember, mint a társadalom egy kis alkotó része, mint egy nemzettestnek tagja, a «közjónak» buzgó munkása tud lenni, ha magasabb társadalmi és emberi célok s eszmékért hevülő keblének vágyódásait munkálni is kész, ha szívé-

nek nemes voltát, lelkének fönséges gondolatát nagy emberhez méltó módon cselekvényekkel! pecsétli meg.

Lelki nagyságról van itt szó, ehhez pedig sem születési előny, sem cím vagy rang és előjog, sem pedig anyagi gazdagság nem kívántatik, mindezek nélkül lehet valaki »nagy« ember; a lelki fönség mindezek egyikéhez sincs kötve; annál jobb, ha eme segédeszközök egynémelyike az ő szolgálatában áll, annál több és könnyebb a módja valódi «nagynak» lennie.

Az egyéni és társadalmi kötelességek teljesítésére vonatkozó s kiváló fontosságú érvek sokasága volna itt felhozható, azonban az élet színterén nyilvánuló különböző tények eleven példái szolgáljanak buzdításul sokaknak, mindenkinek, a közjót munkáló elhatározások s cselekedetek gyakorlatához; magok a tények és felmutatott példák minden dicsbeszédnél ékesebben hirdetvén az ember s felebarát, a társadalom s haza iránt tartozó kötelesség-teljesítés elengedhetlen követelményeit; tartsuk hát a magasztos gondolkozású lelkek s nemesen képzett szívekből eredő cselekvényeknek kristálytiszttán ragyogó tükrét magunk elé, hogy ott a némán is beszélő tények félreismerhetlen logikájából magunkra, saját életelveinkre nézve a tanulságot levonván, az emberi s felebaráti, polgári s hazafiúi kötelességteljesítésnek nemes értelemben *vett* hasonló magas színvonalára emelkedni képesek lehessünk.

Nézzük csak a mi magyar főherczegünk, a

mindnyájunk által őszinte szeretettel környezett **József főherceg** Ő Fenségének úgy a magán, mint a nyilvános élet mozzanataiban a nemes példaadásban egyéni vonását s a kötelességtudásban *előljáró szerénységét!* az Ő fönkelt szelleme, magas születésének királyi Fenségében nem talál okot arra nézve, hogy szerény, vagy ép szegény sorsú emberek iránt fennhézázó, lenéző tudna lenni; mily szép és jóra serkentő példa ez ama nagysokaságú, *nagyon piczike nagyságok* részére, kik a netán másoknál kissé előnyösebb helyzetükben, anyagi jobblétükben, rangjuk s címekben, hígvelejű felfuvalkodással tetszelegnek maguknak, nem gondolván meg, hogy mily könnyen Aesopusnak a «*rana rupta*»-féle sorsára juthatnak, miután józan értelem előtt semminemű, – úgysis minden az enyészet alá vetett – előny a bűnös kevélységnek nem jöhet mentségére.

A mi *magyar Főhercegünk* nemes lelkületének szeretetre méltó vonását számtalan apró történetecske jellemzi, mint p. o. amaz eset is, midőn Alcsúti kertjében munkálkodva, dolgozgatva, egy, a kertbe tévedt malaczkokat hajszólo egyszerű ember által kertésznek nézetvén, arra szólíttatik fel, segítene neki kihajtani a rakoncátlankodó malaczkokat, hogy a Főherceg meg ne lássa, nem sajnál ezért neki egy kis borralalóval szolgálni; és a kertésznek tartott *királyi Fenség* egy cseppet se restelkedett a megijedt malaczkkergető embernek segítségére lenni, hogy a Főherceg meg ne lássa azokat a kártevő malaczkokat gyönyörű szép kertjében, sőt a munka

sikerülése után, a megajánlott borraivalónak 20 kr. képében való odanyújtásával se sértődött meg a mi *Főherczegünk*; eme jószívű s kedélyes magatartása betűszerint megfelel ama latin praeceptumnak: «Quo majores sumus, eo submissms nos geramus».

És amint a magánélet mozgalmaiban s munkájában mintaszerű a mi *József* főherczegünk viselkedése; nem kevésbé buzdító példa gyanánt állítható oda a társadalomban mindenkor ennek javára szolgáló cselekvése is.

Ő Fensége nyilvános működésének egyik kedvencz ágazatát képezi a cigány népségnek megtelepítése.

A ki ösmeri ebben az országban a more atyafiak munkakedvét s dologra való hajlandóságukat, – pedig ki ne ösmerné ama közszájon forgó mondás szerint is? »*nem szokta cigány a szántást*» – elmondhatja: ennél a dolognál «*nagy fába vágta ő Fensége a fejszójét!*» hát bizony nem kis munka, egy, a pusztákon, falvak végein, dologtalan henyeségben s vadságban felnőtt, minden neveltség nélkül, a társadalmi renden kívül élő nomád népfajt, mely a munkáról, dologról csak hírből tud valamit, de maga egész életén át semmit nem dolgozott, a megtestesült henyeség e jeles prototypjét a földhöz kötni, munkára szoktatni, azt, ki eddigelé a közéletben csak ingyenélő, sőt kártékony életével tündökölt, a társadalomra, az országra nézve értékesíteni, hasznos elemmé változtatni át; ez bizony nagy munka, tudván, hogy mi az a sátoros, kóborló

czigány-ivadék; s erre a rendkívüli, jellegénél fogva is nagy munkára vállalkozik a *mi magyar Főherczegünk*; földhöz köt, munkára szoktat, földművelésre tanít egy munkakerülő népfajt, mely gondtalan semmittevésben élve, létezésével csak bajt okozott mindenkinek, a merre barangoló életében megfordult; ezen nagy munkájával Ő Fensége oly munkaerőt szerez meg az országnak; melynek értékesítésére eddigelé senki sem gondolt.

Fenséges példa ez a telepítés munkájához, melynek sikeres végzését egyedül menthetetlen s érthetetlen keleti indolentiánk akadályozza akkor, midőn az ebbeli kötelesség teljesítésre nemcsak az erkölcsi törvény parancsszava áll előttünk; de az országból munka után seregestől kifelé tóduló munkaerőnek józanul átgondolt visszatarására nézve is egyedül ez a helyes cselekvés kínálkozik; valamint a munkanélküli éhenhalóknak pillanatnyi segélyül nyújtott alamizsna fillérek jótéteményei helyett, a koldusság és koldulás végleges megszüntetésének nagy problémája is egyedül a megtelepítés országos munkájában – *önkéntes s kényszermunkatelepek alkotásában* – talál üdvös megoldásra.

A szegényügy vagyis a koldus és koldulás ügyének rendezése s üdvös megoldása a kis Hollandiában már régebb idő óta elintézve van, s ott is a koldusok megtelepítése s munkára való alkalmazásának rendszere van gyakorlatban s eme koldustelepeken a munkába alkalmazott szegények nem ingyen élőködve, de munkájuk után szerzik meg szükségleteiket; Franciarszág

fővárosának koldusaira nézve a *közjótékonyági intézet* közbejöttével ugyancsak a szegényeket megtelepítő s munkáltató hollandi rendszer vétetett alkalmazásba, s Marne megyének chalmellei földjeiből 150 hektárnyi területen telepítik a munkanélküli szegényeket, kik egy központi nagyobb épület körül apró, két hektáros zárt kerttel ellátott házacskákban nyernek lakást, szükségességes ruhaneműt s egy évi élelemszert; a házacska élethossziglan, illetve munkára való képzetelenségig marad a szegény ember haszonélvezetében, mert a telepítés ezen munkáját magánvállalat végzi, mely bizony munkájának hasznát is kívánja látni.

A szegényügynek is Magyarországon van a legváltóságosabb állapota, a szeretetházakon kívül, melyeknek szaporítása kívánatos – mert ezek missiót végeznek – az-ügynevezett szegényházak primitív rendszerüknél fogva – hol nem a munka és munkáltatásra van a fősúly fektetve – alig segítnek valamit a szegénység nagytömegű sokaságán, miért is a baj ok- s célszerűbb orvoslása szempontjából itt is a *telepítés, önkénytes és kényszer-munkatelepek* létesítése volna alkalmazásba veendő.

Gondolják ezt meg azok, kiknek a kötelességtudás kiterjedtebb mértékével kellene bírniok saját maguk s az ország érdekében is; tegyünk egy kis statisztikai összehasonlítást Budapest fő és székváros s más európai városok szegényügyére nézve.

Budapest szegényügyi költsége évente	453,885 ft.
Bécs	1.219,510 ft.
Berlin	5.711,816 ft.
Prága	421,692 ft.
Hamburg	556,000 ft.
Grác	337,773 ft.
Drezda.....	211,000 ft.

Budapest lakosainak mindenike a szegényügyre tett költségeknél 61 kr. teherviseléssel vesz részt.

Bécs lakossága fejenkint	1 ft 55 krral.
Berlin	3 » 75 »
Grác.....	1 » 82 »
Hamburg	1 » 33 »
Prága	- » 95 »

Tehát a szegényügy terén a felhozottak közt Budapest viseli a legkisebb terhet.

Feleslegesnek tetszik annak megokolása, miért kell a szegényügy rendezésénél is a telepítés munkáját célba venni, egyszerűen azért, hogy munkával kelljen mindenkivel megérdemeltetni egyéni szükségleteit, ezen társadalmi alapszabálynak kell a szegényügynél is érvényesülést szerezni.

Lám a *fönkelt szellemű s nemes szívű fenséges úr, József főherczeg* is palám et publice a legnehezebb telepítési munkánál jár elől a követésre nagyon is méltó *fenséges példájával*, kövessék serényen és gyorsan, kiknek kebelében a *kötelesség érzetnek lelkiismereti szózata felhangzik*; ne engedje a jó végzet kegyelme, hogy mint sok más megkésett dolognál, a telepítés szük-

séges és halaszthatlan országos nagy munkájánál is, a késedelmeskedés okozza majdan a sikertelenség csúfos -kudarját.

Ha meggondoljuk, mily fontos és életbevágó, országos érdekű munka várakozik a telepítés ügyénél lankadatlan munkásságunkra, elszomorodó lélekkel tekintünk a *milleniumi* – utóvégre is szemképráztató, szórakoztató – kiállítási multságoknak költségeket okozó, de nem jövedelmező előkészítése s rendezése felé akkor, midőn – ha nem a fényleni, ragyogni, ünnepeket ülni való vágyakozás s más egyéb eféle dolgok intézik szívünk titkos rugóit, – ezeknél százszorta, de ezerszerre fontosabb s életbe vágóbb dolgok kötelességszerű megcselekvése áll előttünk: a munka-alkotás; egyebek közt önkéntes és kényszer munkateîpek létesítése is.

Avagy pedig a szükség és nyomor elől a hazából elvándorló honfitársaink sorsa, jó vagy reménytelen helyzete egyáltalán nem érdekel bennünket s nekünk mindenáron előbbre való egy látványos kiállítás súlyos, improductiv költségeinek viselése mellett a látszat cultuszában való gyönyörködés, mintsem hogy kiáltó, vészjósló bajaink valami módon való meggyógyításához látnánk előbb s csak ha a végzett komoly munkától marad fenn némi rendelkezésre álló időnk, akkor gondolnánk 2-od s 3-ad sorban szórakoztató dolgokra. Avagy a honfiúi s emberbaráti tudatnak nem jutottunk volna még el azon magaslatára, hol *erkölcsi kötelességérzet* méri ki az *egyén* és *társadalom* teendőinek egymásutánját.

Már pedig nagyon kevés bölcséleti tudomány kívántatik annak megítéléséhez, melyik a fontosabb teendő s előbb végzendő munka, vájjon az ország pusztuló munkaerejének minden áron való megmentése-e? az ország közjávára és hasznára, nem is véve tekintetbe ennek humanitási oldalát – avagy pedig tán egy improductiv költségeket okozó látványosságok káprázataival gyönyörködtető, fényesen installált országos vásár, vulgo iparkiállítás, melynek luxusba átcsapó költségfedezetét nagy nemzetek, gazdag népek megengedhetik maguknak, de melynek csillogó, látszatos sikereiben való hivalkodástól szegény országok-, apró nemzeteknek tartózkodniuk kell, nehogy a bilancz veszteséget jelezzen s a sokszor ismétlődő veszteségre az elbukás katasztrófája következék be. Lám, a körültekintő s számítani tudó Porosz, 22 éves rendkívüli sikereinek ellenére se igen siet világkiállítást rendezni, pedig ő tehetné; megmarad szerény hallgatagságban, hagy másokat az improductiv költségeskedéssel brillírozni és mi, a *nagysági mániában szenvedő és senyvedő* magyarok már is a felett tanakodtunk, világkiállítást rendezzünk-e 10-15 millió adósságcsinálásból megszerzett költséggel, vagy csak országost, legalább is egy millió frtnak a Dunába való dobásával! Világkiállítás! én jó Istenem, ugyan mivel? Mezőgazdaságilag is hátrább állunk minden nyugoteurópai országnál, szőleinket meg a filoxera szüreteli le, iparunk pedig most készül megszületni, ha ugyan megszülethetik; avagy pedig ámítani akarjuk magunkat, hogy így mások

is ámíttassanak? bizony-bizony ha még ekkorig se tudtunk az öndicsőítés – józan népek előtt – nevetséges mámorából kijózanodni, vájjon – ha ugyan megjő egykor a tisztán látás ébresztő percze – nem lesz-e késő az idő elmulasztott munkáink végzéséhez látni?

Tudom, hogy szózatom a pusztában kiáltónak szélbe temetkező üres hangja, melyet senki nem hall, senki megérteni nem akar, mert nem divatszerű, mint egy kiállítás, noha az idők tanúsága szerint, a szél által felkapott s újra a földre bocsájtott mag után nem egy helyütt támadt már erdő; ám a telepítés nagy és áldásos munkája Magyarországon leginkább csak szegény, éhező s az éhség elől idegenbe menekülő emberek sorsán, Magyarországon a pusztulásnak indult munkaerőn volna hivatva segíteni, de ez a munka egyúttal az ország nagyértékű munkaerő-tőkéjét is képes úgy az egyes földbirtokos javára, mint a »közjó,« az ország érdekére nézve szintén megmenteni.

Egy országnak a munkaerőben rejlő tőkéje tán mégis megérdemelne annyi figyelmet, hogy annak a pusztulástól való megóvását előbbre tegyük, mintsem egy országos nagy vásár látványosságának gyönyörködtető kirakatait, melyeknél egy némelyek némi anyagi hasznot tán remélhetnek, de se az ország iparát meg nem teremtik, se a fejlett iparú államok nyomasztó concurrentiáját távol nem tartják, s így egészben véve az ország anyagi érdekein nem csak nem lendítenek, de a terhei alatt úgy is roskadozó

országgra új s elmaradható terhet rónak. A millenniumnak ekként való megünneplése tehát semmikép sem felel meg az ország érdekeinek s Barossal együtt az ország kormányát a tervezeit országos nagy vásár (kiállítás) csinálásába belekényszeríteni, az országra nézve nem volt áldásos munka.

Egy a nép s az ország javáért hevülő bölcs önkény-uralom nem engedne országos mulatságos nagy vásárt tartani, de ennél sokkal fontosabb s életbe vágó munkaprogrammot állítna fel s első sorban az ország pusztuló munkaerő-tőkéjének megmentéséhez látna s törvényt alkotna, mely szerint a) az úgy is gyér népességű országból a munkaerőnek kivándorlását megszüntetendő, a telepítés országos munkáját rendelné el b) e telepítések végrehajtását pedig 1) állami jószágokon s állami költségen és 2) magánosok által latifundiumokon eszközölné, belterjes gazdasági rendszert vévén az egész telepítés munkájánál alapul, s azért csak 6-10 holdas egytagú kisbirtokos telepeket létesítne hosszú, p. o. 30 évi törlesztési időre lehető nagy számban, p. o. 500-600-1000 telepszámmal. A telepítés munkájának bővebb módozatai s apróbb részleteibe itt nem bocsátkozván bele, gyors és serény munkával pár év alatt is annyi s oly erős földművelő kisbirtokos telepek létesülnének, melyek során nem csak a további kivándorlásnak volna gát vetve, de mostanság évente az éhenhalás veszedelmének kitett felvidék népességére nézve is az alamizsnaosztás nem épen dicséretes mentő eszközének szükségessége is elesnék.

Az alamiznaosztás nem dicséretes mentő eszköz az emberi társadalom jogfogalmára nézve, melynél fogva az egymással szemben álló oly óriási nagyságú ellentétek sokasága mellett történhetik csak meg az, hogy a társadalomnak éhenhaló kitzasztított páriái is léteznek.

Ha a telepítés munkája megkésztülhetett, akkor állhatnánk elő milleniumot ünnepegni, mert nyílt homlokkal léphetnénk a cultur népek sorába: felmutatván a komoly munka eredményeit, megsztüntetve a népnymor, ezáltal gátvetve a kivándorlásnak; az éhenhalók kezeibe pedig nem lealázó s meggyalázó alamizsnát, *de az élet jogát az alkotó s éltető munkát adtuk; megmentettük országunk pusztult munkaerejét,* alkotva a szélnek eredt veszendő embertömegből életerős munkaerőt.

Ez lesz egy munkaképes nemzethez méltó milleniumi ünneplés, mely nem egyes kiváltságok parádés tárlatában kíván gyönyörködtetni, de hol a boldogító megnyugvás, örömeből mindenkinek kijut egy kis részecske.

Fel tehát a komoly s az országra nézve leghasznosabb telepítés munkájának teljesítésére én nemzetem, **József** szeretett főherczegünk Ő Fensége példaadásából tanulságot merítve, alkoss, létesíts minden irányban, mindenfelé új munkatelepeket, végezd a telepítés nagy, de áldásthozó munkáját saját magad legsstürgetősebb érdekében mindenek javára s megnyugvására. — —

Alkalmoszerű lesz itt a jó cselekedetek gyakorlatában nép s nemzetiségi tekintetek felett magasan kiemelkedő egy más Fenség

Albrecht Főherczeg tábornagy úr Ő Fensége felé irányozni figyelmünket; emberbaráti, nemes és humánus érzelmeinek gyakorlatában Ő Fensége nem a cselekvést korlátozó partikularizmus által vezérelteti magát, de az általános philantropia magasabb színvonalán álló humánus gondolkozástól indítatva, nemes szívének jó cselekedetekben megnyilatkozó sugallata szerint nemzet és ifjépválogatás nélkül, igazán fejedelmi bőkezűséggel árasztja áldást osztó jótetteit, a mint erre igen számos példa szolgáltat bizonyítékot, a sok közül csak néhányat is felhozva, látjuk Ő Fensége, mindeneket magas kegyelmében részesítő jóindulatát; alig hogy a kelet-sziléziai *nyomor enyhítésére 100 ezer forintot meghaladó nagyszerűk áldásos jótettével sietett az emberszeretet oltárán áldozni*] már is újjólag hasonló nagy összegekkel kegyeskedett Ő Fensége a galíciai szűkölködők nyomorán enyhíteni; kell-e ennél ékesebben beszélő példányképp *egyszerre 280 ezer frt a szükségét látóknak*) – Magyarországon pedig – ki ne ismerné az **Albrecht-Hildegarde szegény iparosokat segélyző alapot, mely 200 ezer forintnál magasabb dotációval rendelkezik**; azonfelül pedig hol itt, hol ott létesít koronkint Ő Fensége kegyes alapítványokat, mint a közelmúltban is Baranya megyének árvaháza részére; szóval *a közjótékonyosság terén elsőrangú helyet biztosított magának Ő Fensége nagylelkű adományai s alapítványaival.*

Minden múltó anyagi érték s testi gyönyörúségeknek felette áll amaz *örökbecsű, az egyes*

földi életén túl is messze a távol jövőbe bevilágító szellemi kincs, mely a szívjósághól s a lélek nemességéből képződik, boldog, ki élete folyamán az ész és szív e szerencsés harmóniájából fakadó örömöknek nyújthat táplálékot s ércszobroknál is maradandóbb oltárt épít magának az örök emlékezet Pantheonában, mely előtt késő unokák áldoznak szeretettel, bálával, áldást, rebegve a nemes cselekedetekben megörökített név egykori boldog birtokosa emlékezetének. . .

Nem mondunk sokat, ha ily tiszteletre méltó s ragyogó példánykép gyanánt látjuk magunk előtt kimagasodni a fönkelt szellemű, ország-szerte rajongó szeretettel környezett hercegprímásunkat is.

Vaszary Kolos Ő Főméltóságát, a kit mindenki szeret, mert ő előbb szeretett mindenkit, ki maga a megtestesült szeretet. – Ész és szeretet együtt járva csodákat művel; mint az életető napsugár, teremt új nagy és szép dolgokat, melyek előtt egy hálás nemzedék tisztelettel hajol meg. Ő is teremt, alkot, létesít egyháza, hazája, nemzete javára, mert nagy az ő szelleme s nagy az ő szeretete, behat szellemének élével a dolgok mélyébe, átöleli szeretetének melegével egyházát, hazáját és nemzetét, hogy ezeknek üdvét-javái együttesen munkálja, s mivel ő tudja legjobban, hogy a szeretet minden, mely nélkül nincs semmi; szeretet által lett nagygyá, hogy Isten választottaként nagy dolgokat végezessen, végez is, tesz is nagy szeretetéhez méltóan. Áldás kísérje nyomait.

Mekkora az ő szívének a közjóért fellobogó melegsége, annak fényes tanúságaként legyenek itt e helyen is az idő vasfogától s enyészítő erejétől mindenkorra megőrizve s megtartva amaz örökbecsű beszédének keresetlen, *de szívet-lelket átjáró szavai és mondásai*, melyekkel felkent koronás királyunkat, I. Ferencz József Ő Felségét 25 éves koronázási évfordulójának jubiláris alkalmából Budavár egyik templomában üdvözié, s melyre a Wörishofenben időző *Samassa József, Eger nagynevű érseke* következő megleghangú szerencséid vánatát küldé: »Mélyen meghatva olvastam Wörishofenben Herczegséged ama fenséges »imaszerű« szónoklatát, melyben mii-dnyájunk legbensőbb érzelmeit tolmácsolta s legkegyelmesebb Urunkat és a hazát Isten oltalmába ajánlotta; fogadja legőszintébb üdvkívánatimat. Samassa, érsek.« Maga az üdvözlő beszéd teljes szövegében itt következik:

Felséges Urunk!

A királyi lantos, miután bölcs és igazságos uralkodása alatt országa békéjét a jog és rend intézményei által biztosította, hárfája kíséretében dallamra nyitja meg ajkait és zsoltárában népeért így imádkozik: « Uram! tedd boldoggá a te népedet! »

Te éretted, Felséges királyom, ma egy ország, egy nemzet borul arca és millióinak szerető szívéből az Úrhoz ez áhítatos ima száll: «Isten áldd meg, tartsd meg a királyt!» Istenbe vetett hitünk és jogaink igazságában való kitartásunk jutalmául Téged adott Felséges Király nekünk

az Ég és áldásul a szent frigynek, melyet a trónhoz e hű és szabad nemzettel alkotmányunk talaján ma egy negyed százada kötöttél, megérnünk engedte ez örömnapot, hogy hálát mondjunk a királyok és nemzetek Urának, Istenének.

Ma huszonöt éve, hogy Felséged a magyarok királyává koronáztatott. Rövid idő egy nemzet, – de hosszú egy ember életében. És e huszonöt évnek nem volt egyetlen napja sem, mely Felséged trónjának fényét, hatalmát, dicsőségét ne növelte volna; nem volt e huszonöt évnek egyetlen napja sem, mely fogyatkozni látta volna a magyarnak törhetlen hűségét, hazafiúi lelkesedését alattvalói szeretetét Felséged fölkent személye iránt.

A mit a legnagyobb hadvezérek karddal, vitézséggel megvívni nem tudtak, a minék meghódításához a fejedelmi hatalom minden eszköze, minden hadserege, minden kincse kevés: a hódítás eme győzelmét Felséged huszonöt év óta napról-napra kivívja jó szívének honatyái érzelmeivel, királyi erős lelkének törvénytartó alkotmányos hűségével e nemzetben. Felséged meghódította e nemzet szívét, hogyne hódította volna meg?! Hisz mi tudjuk, hogy mióta szent ősdnek, Istvánnak koronája érinté fejedet, a magyar birodalomban senki sem volt, a ki alkotmányunkhoz hívebb lett volna, senki sem volt, a ki törvényeinket jobban tisztelte volna, a ki a haza iránti kötelességeket nagyobb buzgalommal teljesítette volna, mint Felséged.

A király első lévén a jogokban, első tudtál

lenni a kötelességekben is. A legelső magyar ember a vallásos, a lovagias érzelmekben, a szó bölcsességében, a tettek bátorságában, az igazság, mérséklet és az egyszerűség szeretetében, nem a hatalom zsámolyává, hanem a fáradhatatlan munka oltárává teszed a trón s rajta az odaadás áldozatává az uralkodást.

Egy hű nemzet érzelméhez egészen méltó tehát, hogy midőn az isteni Gondviselés egy negyedszázadon át jó királylyal áldotta meg őt es erőt adott neki, hogy a közbéke oltalma alatt a nemzeti haladás és felvirágzás termékeny munkáját elvégezze, egy ily hosszú időnek határán megálljon, örömmre gerjedjen, ünnepet üljön emlékére a nagy közjogi eseménynek, mely koronát adva a királynak, alkotmányt a hazának, nehéz idők félreértéseinek vetett véget, szomorú viszonyok által fakasztott sebeket gyógyított be s a visszavonás szellemét elűzve, a béke és szeretet kötelékével fűzte össze a királyt és nemzetet.

Legyen tehát e magasztos ünnepen hála és dicsőség az Istennek, üdv és áldás a királynak és a hazának. Légy üdvöz, Felséges királyunk! A vallás és haza szava szólal meg ajkamon, esedezve itt az Úr templomában, hogy fényesen és tisztán ragyogjon Szent István koronája homlokodon, ha csak lehetséges, mindig békét sugározva a világ négy része felé; de ha kell, az ezredéves kard élével mint a villám sújtva hazánk elleneire. Itt az Úr templomában esedezve, hogy a király és nemzet egymást megértve,

egymást szeretve, közös munkával emeljék az erény, a jog, a jólét és boldogság állapotát és szilárdítsák amaz alapokat, melyeken a felség és népjog összhangjában Magyarország összes népeinek, nemzetségeinek testvérisége nyugszik.

Légy áldott, légy boldog, felséges királyunk az Isten ótalmában, hű néped szeretetében. Szeresd e nemzetet ezután is nemes szíved érzelmeivel, úgy mint e nemzet szeret téged. Ha komoly viszonyok nehezzé teszik a koronát, ha vállaidat súlyos gondok nyomják, ha az ajtód előtt álló ör nem tud a szenvedésektől megvédeni: enyhítse fájdalmaidat az a tudat, hogy hű alattvalóid veled együtt viseljük azokat. Mert valamint a te örömed a mi boldogságunk, úgy a te szomorúságod a mi bánatunk, a te szenvedésed a mi keservünk.

Hódolatunk, szeretetünk üdvözlete száll felséges asszonyunk, megkoronázott királynénk felé is. Legyen áldott azért a nagy szeretetért, a melylyel a nemzetet és trónt egymáshoz közel hozni és a kibékülést női gyöngédségével, anyai jóságával előmozdítani segített! Áldás legyen a királyi gyermekeken; áldás az egész uralkodói családon.

Te pedig, én nemzetem, haladj rendeltetésed útján előre. Ne hagyd el az Istent, hogy ő se hagyjon el téged, ő nélküle – a kitől függ szellemi és anyagi jólétünk, földi és örök életünk, a ki nevének hatalma által tartja fenn a népeket – nemcsak előre nem haladhatunk, de meg sem élhetünk. Én nemzetem! A kereszténység bajnoka,

védbástyája voltál a múltban, őrizd meg vallásod, *őseidnek vérével szívedbe írott nemzeti hagyományaidat, jellemedet, erkölcsöidet*, melyeknek életet adó ereje e hazában ezer évig fenntartott, míg más náladnál nagyobb nemzetek elenyésztek.

Szeplőtelen Szűz Anyánk! Égi királyné! Emlékezzél meg, hogy első szent királyunk ez országot oltamadba ajánlotta, e nemzetet reád bízta; kérünk: eszközöld ki hathatós pártfogásod által, hogy az Atya, Fiú és Szentlélek áldása lengjen mindenkor hön szeretett királyunkon, édes hazánkon! Amen.»

A szeretettől mélyen áthatott kebel lángoló hangjai ezek, melyek ismét csak szeretetre buzdítanak; hisz ez a jézusi vallásnak minden ereje és Fensége, mely nélkül nincs üdv a lelkek számára.

A mindenség urának bölcsessége virasszon **Vaszary Kolos** hercegprímásunk drága élete napjainak minden percze felett, hogy szerető keblének hő vágyai szerint az egyház, a haza boldogítására, mindeneknek javára végezhesse magas hivatalának üdvös missióját. —

A szeretet és kegyeslelkűségnek egy másik nem kevésbé kimagasló példányképe s fényesen tündöklő alakja jelenik meg előttünk:

Császka György Kalocsa érsekének mindenkitől szeretve tisztelt személyében, ki is mint az egykori Cambrai érsek: Fénélon a nemeslelkű költő és emberbarát, nemzetiség, kor, s rangkülönbség nélkül minden embert egyenlő szeretettel ölelt hő keblére, mindenki előtt tárva-nyitva volt

házának ajtaja, mindenki bajában résztvevő, segédkező, támogató őrangyalként lépett közbe. Isten küldötte gyanánt védelmére, oltalmára kész mindenkinek; ugyanígy a mi szeretett kalocsai érsekünk.

Fénélon a »Telemach« széplelkű szerzője ki 1651-ben szül. s 1715-ben hunyt el, de nem halt meg, életének szerény s szeretetreméltó jellemének örökfényű szépsége bevilágít korunkba, sőt ezután is a késő századok homályába, Ő a Cambrai érsek nem restelkedett egyszerű földművesekkel a mezőn körükbe telepedni s velük szeretetteljes oktató, lélekemelő, szívnemesítő beszélgetésbe elegyedni s ha szegényes étkezésükkel kínálták meg a gunyhók lakói, kiknél látogatást tett, szeretetteljesen fogadta el s velők étkezett, nem vetett meg senkit, nem fordult el senkitől, mindenkihez volt egy szeretetteljes biztató szava, ügyefogyottak, kórházi betegek felüdültek az ő jóságos szelíd megjelenésén, innen az az általános hódoló szeretet, mely személyét környezte; házában minden idegen otthont talált, a spanyol örökösödési háború alkalmával házát, hol a sebesültek is minden nemzetiség s valláskülömbőség nélkül szeretetteljes ápolást nyertek, angolok, németek, hollandok lepték el, kik az ő személye iránti tisztelet és szeretetnek minden jeleivel vetekedtek egymást felülmúlni, oly nagygyá tette őt az a jézusi erény, melylyel a szegényeket, ügyefogyottakat egyszerű embereket asztalánál szeretettel táplálta, velük étkezett, járt, kelt. Egy napon, ugyancsak a trónöröklési há-

ború alatt, egy az ellenség elől menekülő földműves ember keresett s talált házában menedéket, kinek arcán nagy búbanat ütött tanyát, kérdeztetve az érsektől, mi az oka az ő nagy szomorúságának? a földműves elmondja, hogy az ellenség elől futva, nem maradt már annyi, ideje, hogy tehénkóját, mely családját táplálta megmenthesse s így az az ellenség prédája lett; **Fénélon** hogy a megkeseredett szegény embert megvigasztalja, asztal után szolgálja kíséretében útra kél s az ellenséges területről még az nap meghozza a szegény földműves nagy megnyugvására az ellenség kezéből visszanyert tehenet. Ez egyetlen tény eléggé feltűnteti **Fénélon** nagy jellemének szeretetteljes méltóságát; az ő e jézusi szeretetben gazdag egyénisége lekötelezett mindenkit, tisztelet s hódolatra bírta az ellenséges hadak tisztjeit s vezéreit, azért készségesen juttatták kezéhez a prédául esett földműves ember tehenét.

Mintha csak e jézusi erényekben gazdag **Fénélon** szelleme támadt volna új cselekvő életre a mi kalocsai érsekünk általános tisztelet s szeretetnek örvendő személyében, úgy érzik s tapasztalják mindenenek az ő nemes szívének mindenfelé kisugárzó, éltető melegét; csak a minap történt, hogy Szabadka városának – Mamuzsich prépost templomában a nem szorosán vett vallásos ének – miatt már-már megzavarodó békéjét egyetlen szerető szavának bűvös erejével mindenekteljes megnyugvására helyreállítja; ekkora a szeretet varázsereje ő nála, ki úgy is mint egyház-

nagy, úgy is mint ember s honpolgár a személyéhez fűződő kötelességek teljesítésében azon a magaslaton áll, hol minden anyagi előny elsilányul s értékét veszti a szellemi s erkölcsi kincsek praeponderantiája mellett.

E hármás oltár, az egyház szent oltára, a haza s emberiség oltárának fensége látta már őt mint szepesi püspököt szerető szívvel áldozni. E hármás oltár ragyogó glóriája övedze körül a jövőben szeretete zálogaként nemes homlokát, az egyház, a haza, az emberiség díszére, mindeneknek lelki üdvére . . .

Nem lehet, nem szabad ezek során egy igazán apostoli szellemű *Egyháznagy* tündöklő példaadását hallgatással mellőzni; Kassa díszes nevű püspöke:

Bubics Zsigmond Ő Méltósága főpásztori hivatalának lelkes és példányszerű teljesítéséről van szó.

Ő, kinek a hazai műkincsek gazdag tudományával ékesített lelkét az áthatott hazafiság tisztafényű glóriája veszi körül, méltán foglal a nagyok örök emlékezetének Pantheonjában helyet. Ő ugyanis az 1892-vel beköszöntött év alkalmából egyházmegyéje papságához főpásztori körlevelet intéz, melyben a szeretet meleg hangján mondja el a *templom* és *iskola*, *egyházi* és *hazai* kettős céljának magasztos feladatát, nemes, ösztönző példával járva elől mindeneknek, hogy lehet és kell a főpásztori s egyáltalában a papi szent kötelmek teljesítésével egyúttal a hazafiúi kötelességek végzését is megtenni; de álljon

itt a fönkelt szellemű egyháznagy mindennél ékesebben beszélő főpásztori körlevelének egy kivonatos része, mindeneknek tanúságára, figyelemztető, intő példájára:

»Főpásztori működésemnek – így kezdi a körirat – egyik teendője az, hogy évenként bejárjam egyházmegyém egy-egy részét, hogy híveim között a bérálás szentségét kiosszam. A mikor e vidékeket bejártam, felmerültek emlékezetemben hazánk múltjának azon dicső napjai, melyek e vidékeken minden helységet, minden templomot, minden emléket, a múltból fenmaradt minden romot, reánk magyarokra különösen emlékezetessé tettek; eszembe jutottak őseink, kik saját vérükkel védelmezték meg minden talpalatnyi földet és készebbek voltak éltöket áldozni, semhogy hazánk területéből bármit is ellenséges kézre kerülni engedjenek.

És a midőn megfordultam azon számos, magyar nevű községben, a mikor hallám azokat a régi, zamatos hangzású magyar neveket, melyeket e vidéken élő családok viselnek, és azt tapasztaltam, hogy a községek lakossága nem érti nyelvünket, hogy a magyar hangzású esaládi nevek viselői nem magyarul zengik az Isten dicsőségét, hogy e vidékeken Magyarországról, a mi édes hazánkról, csak annyit tud a nép, hogy ő is ezen hazának polgára, de nem érti annak nyelvét, annak édes anyai beszédét; akkor átjárta lelkemet a keserőség és azon szent fogadást tettem magamban, hogy a mennyire ez püspöki hivatásommal megegyezik, hogy a meny-

nyiben nekem, mint nem csupán püspöknek, hanem törvényeink, alkotmányunk értelmében a magyar állam egyik hivatott őrének és törvényhozójának lehet és kell, arra fogok törekedni, hogy ez állapot jobbra forduljon.

Tudom, Tisztelendő Testvérek, hogy erre hatni, ezt keresztülvinni első sorban az államnak föladata és kötelessége; az államnak, mely közegei, a tanítók, a nép nevelői által hat arra, hogy a magyar állam népe ne csak névre, hanem érzületére, nyelvre nézve is magyar legyen. Ebből kifolyólag első sorban az iskola azon hely, a hol ezt a nagy eszmét megvalósítani, ezt a nagy kötelességet teljesíteni kell. Ám Tisztelendő Testvérek, ha nem csupán a törvény betűjét keressük, hanem be akarunk hatni annak szellemébe, akkor e kötelességből ki kell vennünk nekünk is a minket megillető részt.

Nem akarom a politikát a templomba bevinni, ott annak nincsen helye, de annyit, mint magyar püspöknek, magyar törvényhozónak kötelességem szem előtt tartani, hogy a gondjainkra bízott hívek ne csak vallásos emberekké, de tisztességes, jóra való honpolgárokká is neveltessenek. Ez ország, melyet Isten nekünk földi vándorlásunk számára kitűzött, Magyarország, kell tehát, hogy népe is magyar legyen, érzésében, gondolkozásában, nyelvében egyaránt. Mert hiszen emberek mindig fogják lakni a hármasság bérce és négy folyó hazáját, de e haza csak addig lesz magyar, míg magyar nép lakik benne; nemzetünk csak addig fog itt uralkodni, míg szívben

és nyelvben magyar lesz: felséges királyunk csak úgy érezheti magát és trónját biztosan és szilárdan, míg egy számban erős és érzelemben hűséges magyar nép tanyázik a Kárpátoktól Adriáig. És ne mondjátok nekem, hogy ez a múltban sem volt így, s hogy ez az ország mégis Magyarország maradt; mert mások voltak a viszonyok a múltban, mások a jelenben, mikor az államok nyelv és nemzetiségek csoportosulása szerint alakulnak. Nekünk kiváló kötelességünk a jelenben helyreütni a múlt mulasztásait. De ne értsetek félre Tisztelendő Testvérek! nem azt akarom én mondani, hogy a gondjainkra bízott hívek anyanyelvét elvegyük, hanem csak azt, hogy szerezzük meg az állam nyelvének az őt megillető jogokat, hogy így a nemzet egységes és ez által erős és hatalmas legyen.

A mennyire tehát tehetségünkben áll, Tisztelendő Testvérek, pótolnunk kell a múlt idők mulasztásait. A jelen év folyamán egyházmegyéim összes plébániáiról összeállított törzskönyv igen sok megszívlelendő tanulságot szolgáltatott nekem. Elszomorodtam azon, midőn azt olvastam ki a beküldött kimutatásokból, hogy míg egyrészt tót ajkú híveink majd mindenütt élveznek oktatást saját anyanyelvükön, addig a magyar ajkúak még ott sem vétetnek mindig tekintetbe, a hol többségben vannak s így természetesen még kevésbé ott, a hol kisebbségben vannak. Gondom lesz rá, hogy idővel mindazon hiányok megorvosoltassanak, a melyeknek létezéséről engem egyházmegyéimnek ezen törzskönyve felvilágosított. Tudom, hogy az

életbeléptetendő változások előkészítésére idő kell, ezért adok is reá időt nektek és felszólítalak, hogy a folyó évi szeptember végéig tegyen nekem jelentést minden plébános arra nézve, mit lehetne tenni az ő plébániája területén, hogy az isteni tisztelet rendje olyképen módosíttassék, hogy magyarajkú híveink élvezhessék az Isten igéjét és saját nyelvükön zenghessék az Úr dicséretét.

A templom és iskola legyen tehát az a hely, Tisztelendő Testvérek, ahol ti ezentúl nemcsak a vallást, nemcsak a hívek lelki életét szolgáljátok, de szolgáljátok egyszersmind édes hazánk érdekeit is.

Midőn a nemzetért e melegen dobogó kebelnek ilyen példányszerű megnyilatkozása előtt tisztelettel és hálával hajlunk meg, esedező imára borulunk az előtt, ki a szívek húrjainak rezgését intézi; vezérelje a hatalom Istene mindazok szíveinek buzgalmát, kik erre hivatással bírnak a megjelölt ösvény útjára; erre a főpásztori kettős buzgalomra máshol is van szükség, szükség van erre mindenütt az országban.

Ugyanő, az apostoli buzgalmú egyháznagy s melegkeblű hazafi, körútjában egyik papja által szláv nyelven üdvözlöttétvén, az üdvözlőt figyelemzteté: »Si non callet lingvam hungricam loquatur lingua Ecclesiae« – ha nem bírja a magyar nyelvet, beszéljen az egyház nyelvén. – Csaknem érthetetlen, hogy egy, mindenesetre felsőbb iskolákat, és theológiát végzett egyházi férfiú a

magyar nyelv birtokának hiányával éljen e hazában, és mégis úgy van sicuti figura docet.

Az erkölcsi érzetnek hiányában nagyon sok ember él e hazában, pedig minden emberre nézve erkölcsi kötelesség, hogy annak az országnak, melyben lakik, melynek éltető levegőjét szívja, kenyerét eszi, s egyéb javaival él, annak állami nyelvét is bírja és beszél-e; ez a követelmény annyira természetes életszabálynak vétetik Németthonban, Anglia, Olasz, Franczia, s a többi országokban, hogy ez alól kivétel se igen történik s a mi azokban az országokban életszabály, miért lenne az máskép Magyarországon? vegye ezt szíves tudomásul minden rendű és állapotú e hazában élő, itt született vagy ideszármazott magyar honos. Az erkölcsi kötelesség-érzet tudatának teljes hiánya lakozik abban a kebelben, a hol a tudás vágyának ez a törekvése sincs meg.

Ne vétessék szerénytelenségnek parányiságomról megjegyezni, hogy midőn Németthonbari laktam a német nyelv, Olaszthonban az olasz, Angol-, Franciaországokban volt lakásom idejében az angol, francia, Dániában a dán, Hollandiában a holland nyelvnek megtanulását tartottam első s fő kötelességemnek. Ezt a kötelességérzet tudata hozza magával.

Midőn pedig a nemes buzgalmú főpapnak ezen, a gallíciai határszélen fekvő falu iskolájában tett látogatását a bíró szintén csak szláv nyelven köszönte volna meg, szeretetteljes figyelemzetetésére a falu elöljárósága ünnepélyes ígé-

retet tön, hogy a püspök jövő évi látogatásán már szerencsések lesznek őt magyar nyelven üdvözölhetni.

Így kél az apostoli buzgalmú működés nyomán áldás a hazára; valóban nagyfontosságú cardinalis igazságoknak adott kifejezést Kassának jeles püspöke, egyházmegyéje papjaihoz intézett körlevelében, midőn az egyházi ténykedés mellett a templom és iskolának a hazai ügyekre nézve is nagyfontosságú feladatát jelezni el nem mulasztotta.

Így épít magának oltárt a nagy és nemes szellem, az örökemlékezet Pantheonjában, melyhez a késő unokák zarándokolnak el, ajkaikon áldást mondó imát rebegve a »nagy« emlékezetének. — —

Eme magasztos szellemtől átlengett főpapi körlevelnek lelkesítő, buzdító példaadása mellé méltán sorakozik

Nógrád vármegye közönségének tiszteletet parancsoló azon hazafias elhatározása, melynél fogva minden hivalkodó és hiúságokra szoktató ünnepek rendezésének mellőzésével a millenium nagy napja emlékezetének hazát éltető, nemzetet erősítő üdvös és gyakorlati cselekedettel siet áldozatát bemutatni a nemzet oltárán az által, hogy tótnyelvű népiskolák tanítói részére, az állam nyelvének tanítása s felvirágoztatása körül tett sikeres működésük jutalmául 400-500-1000 koronás jutalom-díjakat tűz ki, példát szolgáltatva ezzel másoknak, nálánál sokkal kedvezőtlenebb nem-

zetiségi viszonyok közt vergődő törvényhatóságoknak e kérdéssel szemben való eljárásra nézve s bár Nógrádmegye túlnyomó része magyar 214.000 főnyi népesség 148 ezer idegen ajkúakkal szemben.

Ha ugyanis Magyarország területén át (kihagyva Erdélyt) egy körvonalat húzva, a megyékben létező nyelvi különbséget arányát jelezzük, úgy találjuk, hogy más megyék és törvényhatóságok még fokozottabb mértékben volnának a hazafiúi köteleességek e nemű gyakorlatára hivatva; kívánatos tehát, hogy Nógrádmegye e nemeslelkű példáját maguk elé tartván, tőlük telhető módon a culturintézmények segítségével is közrehassanak aként, hogy az állam, nyelvében is az őt megillető erőre s virágzásra juthasson. Egy kis statistical adat elég felvilágosítást nyújt arra nézve, mennyivel hathatósabb actióra van szükség a nógrádi példánál a culturintézmények e részbeni sikeres működtetése körül az ország nagyon sok megyéjében, a hol a magyar nyelv nagyrészt kisebbségben áll az idegen nyelvek mellett s így ezek uralma nyer érvényesülést az állami nyelv felett; pillantsunk csak a statistica megoktató adatai közé, hogy abból megtanuljuk a magyar nyelv iránt magunkra, a nemzet összeségére néző és tartozó köteleességteljesítésnek mértékét, mely köteleességteljesítésnek elmulasztása úgy az egyeseknek, mint az összeségnek bünszámba menő hanyagságát jelentené; beszéljenek most a statistical számok, melyek szerint:

Hontmegyében	123 ezer főnyi lakosság közt	58 ezer magyar van
Barsmegyében	152	47
Pozsony	831	119
Sopron	259	122
Vas	390	197
Zala	404	296
Baranya	322	188
Bács-Bodrog	716	288
Torontál	588	98
Arad	313	86
Bihar	516	283
Szatmár	323	198
Ugocsa	78	28
Bereg	179	70
Abauj-Torna	179	119
Gömör	174	93
Zemplén	299	141

Elég világosan beszélő kép ez, hogy megtanuljuk belőle, milyen nagy és sürgős a teendők sokasága csak magán a culturalis téren még akkor is, ha minden erőnket és időnket a nemzeteti államot képező erők és potenciák megerősítése és izmosítása körül használjuk fel arra nézve, hogy a millenium emlékezetének nagy napját minden ostentatio nélkül, lélekemelő módon csak némileg is egy cultur néphez méltóan írassuk annaleseink határjelző lapjaira. — —

Dicséretes példával sietett ez irányban

Szamosújvár törvényhatósága a millenium emlékezetének áldozni, midőn nemes józanságával s önkelt gondolkozással a culturalis téren állit maradandó jelzöt a nagy nap emlékére 200 ezer forintos alapítvánnyal járulván egy főgymnasium létesítésének alapjához; hálás tisztelet a komoly irányú cselekvés embereinek!

Zenta városának közönsége hasonlólag alkalomszerűség sietett humánus gondolkozásának

jelét adni, midőn a koronázási jubileum alkalmából egy, a városban létesítendő árva s szegényház javára 15 ezer forintos alapítvánnyal lépett a jótékonyság terére, mi mellett még tűzoltók, honvédek, városi szegények is részesültek jótékony adományaiban. Égi áldás öröme fakadjon a nemesszívú jótékonyság nyomain.

A széttétekintés gondolatot teremt s a gondolat erélyes akarat mellett életet s testet nyer.

A számtalan sok culturalis, gazdaság-ipari teendőink sorozatában nem utolsó helyet foglal el a gazdasági oktatásnak a népiskolákban való általános meghonosítása, miként ez már nemcsak a virágzó iparú Belgiumban régebb idő óta megvan, de Németország több államaiban is fenn áll, elméleti s gyakorlati iránynyal; a nagy haszonnal járó gazdasági iparágak között első sorban különösen a szelvényészet, méhészet, gyümölcsészetnek terjedelmesebb tárgyalása mindenesetre beviendő volna a népiskolákba.

A millenium megszentelésének napját eféle s hasontermészetű kulturtények s intézmények előállítására s megalkotására által lehet nagygyá s egy kulturnemzet komoly méltóságához illően s méltó módon emlékeztetessé tenni.

A földművelésügyi ministerium is elismerésre méltó aktióba lépett a közigazdaság terén, a mennyiben Temes megye Rékas község mellett kincstári birtokon a telepítés munkájához lát, a hol egyes telepes család 16 katasztrális hold területet nyer a föld árának hosszabb időre kinyúló törlesztése mellett, erre nézve báró Mai-

comes ministeri titkár Makó népességéből sietett a munkásrajt biztosítani. Ez nagyon örvendetes mozgalom a telepítési munkára nézve, csak az a kár, hogy nagy mértékben nem történik ez a telepítés és a kivándorlás meggátolásának gyakorlati elvét nem foglalja magában; nyilvános felhívás intéztetvén a kivándorlásra kész népsereg nagy tömegéhez.

Egy másik dicséretet érdemlő kezdeményezés az állam részéről ugyancsak a földművelési minisztérium által kopár területeknek erdőművelés s állami kezelés alá vétele Trencsén, Árva, Turócz, Liptó, Zólyom Szepes megyékben s a felső Tisza vízkörnyékének magas és közép hegységeiben egyes birtokosoktól vásárolván össze a máskülönben haszonvehetetlen területeket.

Ezen intézkedés üdvös volta nemcsak abban rejlik, „hogy eddig hasznavetetlen területek alakulnak befásítás s erdőművelés útján hasznos területekké át, de főképp abban, hogy a felső Tisza vidékein nagy esőzések s különösen a hóvíz gyors lefolyását akadályozó s két-három héttel is meghátráltató erdőterületek létesülnek, melyek a zöldár s általán nagy esőzések idején a Tisza rohamos s vészthozó áradásait fogják nagy haszonnal mérsékelni.

Egy a többi európai népek mellett a munkában visszamaradott nemzetnek hivalgó mulatóságok s ünnepélyek közt nincs vesztegetni való ideje s ha élete jövőjéről kivan gondoskodni, minden halogatás nélkül két kézzel kell a munka

végét megfognia s azt minden téren kitartó erővel s erélylyel végeznie, különben az egymásra gőzerővel törtető államok s országát körülövedző néptenger által agyonszoríttatik.

A nemzeti terjeszkedés erélyesen cselekvő munkájában következetes és kérlelhetlen szigorának, mondhatni inkább az erőszak bizonyos nemének példáját tartja elénk a számra nézve kicsiny de nagy erélyű s vasakaratu horvát nemzet; Muraköz s általán a Dunántúlról sőt Bácskából is nagy számmal Szlavónia-Horvátországba bevándorló magyar nép, közhatósági intézkedés, templom és iskola útján rövid néhány év alatt elhorvátosodik, a horvát nemzettől felszívátva abba belé olvad azzal egy test és vér lesz; ha a nemzeti aspirációk feltörekvő küzdelmének processusa nem képezné e század munka-beosztásának egyik szintén kiváló sorrendjét, s minthogy csak a jövő századok munkáinak sorozata közt léssen a világpolgárság zászlaja kitűzhető, azért nem lehet napirendre térni e századnak nép- és nemzeteket nivelláló munkája felett, s ha széttekintünk körülöttünk, látjuk az apró népeknek nemzeti államokká való alakulását.

Élő példa gyanánt folyik le előttünk Montenegro, Szerbia, Románia, Bulgária nemzeti államokká történt fejlődésének reánk nézve nagyon tanulságos processusa s mi emez apró népek nemzetiségi fejlődésének, — ismétlem, — nagyfontosságú s reánk nézve nagyon tanulságos lefolyását, és most már consolidálódó erejüket tán figyelemre se méltatjuk? E közben pedig

Set; át országunknak népében való pusztulását, a legértékesebb erejének (az emberi társadalom legértékesebb tőkéjének elvándorlását idegenbe Amerikába, Romániába Slavoma-Horvátországba, s ott egy más nemzetbe való beolvadását, bámuló egykedvűséggel, igazi keleti közönnyel, lomhán, tunyán nézzük-e? E keleti közöny vég nélküli folytatása megbocsáthatlan indolentia lenne s a nemzet végromlásának magvát hordaná magában.

Eszék környékén még Mária Terézia alatt 75 virágzó magyar község létezett, mely magyarságnak mai nap semmi nyoma s csak 5 községben van még valamelyes ref. ott is szűnőfélben levő magyarság, mert közhatóság, templom és iskola minden lehető megtesznek arra nézve, hogy ez így legyen s a sok számtalan ott található magyar családnév: Kovács, Zornbory, Szabó, Török, Béres, Bodnár, Imreházi stb. kik a magyar családnevet viselik ugyan, de a magyar szóhoz még csak nem is konyítanak, mind erre vall; a korábbi bevándorlóktól le származók pedig már is tősgyökeres horvátok; *így pazaroljuk mi el országunk és nemzetünk legnagyobb és legértékesebb kincseit, a saját vérükből való drága vért.* A hozzánk idegenből beszármazott országunk lakóit pedig századokon át nem vagyunk képesek magunkba felszívni, magyarrá tenni, példa erre az ország bármelyik tája és vidéke, de százszor nevezetes, hogy a főváros környékén levő községek német s tót-ajkú népei nem érzik annak szükségét, hogy

magyarul megtanuljanak, ellenben itt a fővárosban ők kényszerítenek bennünket arra, hogy velük tótul, németül beszéljünk, s mi jó magyarokul megteesszük nekik ezt a kis szívességet!!

A sok sivárság közepette mint a Sahara pusztáját járó utas az életüdítő oáz megpillantásán új erőt nyer, úgy mi, a honfiúi kötelességtudás, emberbaráti s közművelődési üdvös cselekvések tág mezején előhaladó

Ada városának biztató s lélekemelő példákat szolgáltató nemes alakjánál felüdülünk lelkünkben, hogy a balsors sok csapásai közt végzetünk egy derültebb perczében ilyen nemes buzgalmú népet is plántált közibünk, melynek ragyogó példája – mint a tenger daczos hullámai közt vergődő hajóknak a világító torony fénye, – úgy világítja be a hazát, hogy jelezze az utat mindenek számára, a merre haladni kell.

E jeles város, mely a magyarországi mostoha viszonyok daczára lelkiismeretes vezetés mellett nem csak számos humanitárius intézetnek adott már léteit, de az okszerű gazdaszat jól felfogott céljából nem régiben eléggé nem méltányolható közérdek iránti buzgósággal földműves iskolát is alapított, hogy így is az okszerű gazdaszat általánosítását munkálja és mozgátsa elő, méltán helyezhető Áda városa a fő és székváros Budapest oldala mellé, mely mint tudva van, minden alkalmat nagyszerű humanitárius alapítványok létesítésére használ fel, hogy mint példánykép szolgáljon buzdításul az ország többi városának polgári s emberbaráti

kötelességek teljesítése körül hasonló irányú cselekedetek megtevésére, teljesítse kötelességét mindenikünk, egyik így, a másik máskép, de hasson mindegyikünk cselekedettel, munkájával oda, hogy a nyomor elől idegenbe törekvő nép kivándorlása megszüntethető legyen, mert ha erre nem törekszünk, a mi bűnünk gyanánt marad fenn mindenkorra az a kivándorlás és se az utaztató ügynökök, se a nyomor elől menekülő nép nem vonható feleletre a kivándorlás miatt az országra háromló károkért, tegyük meg előbb mi hathatós munkával, alkotásokkal embertársaink iránt felebaráti és polgári kötelességeinket, mint ezt Bács megye **Ada** városa dicséretes példaadással megteszi. Alapítson minden magyarországi város az okszerű földművelés általánosítása tekintetéből ez útra vezérlő intézetet, segítse a munkáért idegenbe futó népet a haza földjéhez lekötni, ha nagy területekkel rendelkezik, megtelepítés által is, és ha ekként a közérdekben mindenikünk megtette kötelességét, akkor a magyarországi kivándorlás is megszűnik.

A felebaráti szeretetnek fényes példája gyanánt hozható itt fel

Mikó György Szegszárd újvárosi plébános, kinek élő példája fényesen világítja meg a szeretet útját, méltán megérdemli Ő a jó pap, a nemesszívű emberbarát címét, ki a felebaráti szeretetnek ragyogó példájával tündököl hívei előtt; ő nem magáért él, nem magának gyűjt, nem keresi az élet silány anyagi értékeit, ezeknél sokkal értékesebb, édesebb, s minden időkre

kiterjedő lelki örömöket szerez ő magának, nemes szívének a felebaráti szeretet gyakorlásánál megnyilvánuló szép cselekedeteiben; míg a szegény nép kenyere után jár, házon kívül s munkáját végzi, *százával* gyűjti maga köré a kint dolgozó nép kisdedeit s általa tartott kertésznő, cseléd által gondoztatja, ápoltatja a kisded sereget, főzet nekik, varrat rajok s lelki örömök közt szemléli a »jó pásztor« a kicsinyek megelégedett szívéből feléje repeső örömhangozt, az apró sereg derült arcáról feléje sugárzó megelégedem kifejezéseit, igazi »Jézust«, példanyújtás; »Sinite parvulos ad me venire quia ipsorum est regnum coelorum« így pecsételi meg a jó pap, a kegyes lélek valláserkölcsei tanításának munkáját cselekvéssel, élő példával iparkodik híveit a valláserkölcös életnek megtartani s abban gyarapítani, meglévén győződve a szt. írás szavainak igazságáról »fides sine amore nihil est nisi aes sonans et cymbalum tinaiens« tettekben nyilvánuló szeretet nélkül a hit üres hang. Isten áldása kísérje a jó pap nemeslelkű emberbaráti munkáját.

A honfiúi kötelességek teljesítésével párosult felebaráti szeretetnek mindenek tiszteletét kiérdemelt példák közül, *másoknak a jövőben való cselekvésre* indító, buzdító s követésre méltó példájául álljanak itt az alább következő **jelek** példái:

Báró **Wodianer Móricz** 1880. dec. 27. Komjáthon kelt végrendelkezésének azon nemesszívű intézkedése, mely szerint önhibájukon kívül elsze-

gényedett iparosok és kereskedők 50 ezer forint alapítványi tőkének kamatjövedelmeiből felerészben, vagyis 25 ezer forint után eső jövedelemből Bécsben lakó s a másik: 5 ezer forint kamatjövedelmeiből Magyarországon lakó s említett sorsra jutott iparosok s kereskedők részesítendőik: az általános örökös **Albert** báró, örökhagyó édes atyjának óhajtásához képest a Magyarországra eső 25 ezer forintnyi. alaptőkét 1865 Júl. 28-án Bécsben kelt s az akkori belügyminister Tisza Kálmánhoz intézett levelében tett kijelentése szerint 50 ezer forintra egészítvén ki, s ezen így kiegészített tőkét a magyar általános földhitelintézet 4½ százalékos papír zálogleveleiben helyezvén el, azt a belügymimsterium közbejöttével egyelőre állami kezelés alá adta.

Wodianer Albert bárónak e nemes szívű intézkedése értelmében a mondott 50 ezer forintnyi tőke elidegenithetlenül s az idők végezetéig báró **Wodianer Móricz** jótékony alapítvány nevet viselőleg kezeltetvén, annak kamatjövedelmei két harmadrészben Budapesten lakó s Va részben Nyitra, Szolnok, Szeged, Lúgos, Oravicza községeiben tartózkodó s a már említett szegénységi körülmények közt élő iparos s kereskedőknek, a kereskedelemügyi minister meghallgatása mellett a belügyminister által adományoztatnak, melyek is minden évben kétszer, május és november havában a már többször nevezett helyeken s ismételten jelzett körülmények közt élő egyének közt osztatnak ki valláskülömbség nélkül oly megjegyzéssel, hogy a különben egyenlő körülmé-

nyék közt élő, ipart űző, gyermekekkel ellátott s a család fenntartásáról gondoskodó özvegy nők, egyebek közt elsőséggel bírjanak; s hogy egy-egy kérelmező 50 frtnál kevesebbet nem, de 300-nál se kaphasson többet s hogy egy ugyanazon személy, két egymás után következő esztendőben az alapítvány kamatjövedelmeiből nem részesíthető s ezen utolsó kikötés mellőzésére a kereskedelmi minister meghallgatása mellett csak a belügy minister van jogosítva.

Különben ez alapítvány kezelése a m. kir. belügyministerium felügyelete alatt álló többi alapítványokra nézve fennálló szabályok szerint történik.

Bpest 1886 ápril hó 17-én báró **Wodianer Albert**; Tisza Kálmán mint belügyminister. Peőcz Ede, Stesser József mint tanúk. – II. 263. o. 134. sz. a.

Nemesen gondolkozó nagy szellemek, nagy és állandó maradandósággal biztosított nemes célú alkotásaikkal tartják fel az utókornak áldott emléküket, a kik hitbuzgó és emberbaráti szeretettel áldást hintenek maguk körül éltük rövid pályájának határán, hálás szívek áldó szózata fakad azok számára a megemlékezés szentelt oltárán; ilyen maradandó becsű emlékkoszorút tűzött saját halántékai körül néhai, báró **Wodianer Móricz**, kinek egyképen nemes gondolkozású fia **Albert** báró nem késett ahhoz a maga saját nagylelkű alkotását csatolni, haladva az atya nemes cselekedetű példáján.

Míg mi egyrésről fényes elméjű s nagy-

tudományú politikusok, bölcs törvényhozók, juris és mindennemű más doktorok, nagy tudósok s tanárok, akadémikusok, írók, bölcsészek, művészek, iparúzó, földművelőit s a gyakorlati életnek sok más egyéb képviselői *szittyá magyarokul elégg* meg nem róható közönnyel és könnyelműséggel, keleti indolentiával nézzük naponta s tapasztaljuk országunk munkavégző erejének pusztulását a hazából való elvándorlását s így a nemzeti erőnek emelkedés helyett alásüledését, e közben addig előáll egy természetes tiszta józan ész s minden sok s magasba szárnyaló tanultság nélkül kimond egy *axiómát*, melynek igaz voltáról az élet tapasztalatai közt megbizonyosodott, *zászlót emel*, s nemes elhatározással buzdító, serkentő példát adva munkához lát.

Mint 30 esztendőn át a mezőgazdaságban folytatott munkáinál tapasztalta **Vécsey J.** hogy azon méhkas, mely népes volt, nyáron több és erős rajokat eresztett, ősszel gazdag mézszüretet adott, télen pedig könnyen és jól telelt, szintazonkép, a mely ország gazdag népben, sok munkás kezei vannak, azon ország gazdag, erős, és bátor.

Ezen kijelentett axiómája mellett síkra száll s a kibontott zászlóval kezében hirdeti: hogy egy nemzet, egy ország ereje a munkáskéz sokaságában, a népsokaság nagyságában áll; tehát *nemcsak egyetlen tagját a nemzetnek* mond ő elveszteni bűn, de mint a szorgos méhesgazda méhkasokat népesít; ő is a nagyszívű, nemzetének erejét elhagyatott, kitett és megtalált lelenczgyer-

mekek sokaságával is gyarapítani kívánván, ezek megmentésére, a nemzet tagjai szaporításának indító okánál fogya is

Ő, Vécsey János és a tiszta hazafiságtól egyiránt áthatott házastársa, neje, szül. **Szathmáry Borbála** nemesszívú, közös, egyetértő elhatározásukkal 1885. ápril hó 28-án tett végrendelezés szerint a nemes gondolkozású; házaspár egy országos lelenczház létesülésének alapját veté meg, a végrendelezés erre vonatkozó passusa így szól:

«... Ezen tapasztalásomnál fogva indíttatva éreztük magunkat, hogy *lelkesedve szeretett házánkért* halálunk után megmásíthatlan végrendeletünk által hozzájárulunk egy ily *áldásdús méhkas* megvalósításához, *azért is ezen tiszta honfiúi és honleányi szeretetünknel fogva* Bpest fővárosának területén született lelenczgyermekék ápolására és neveltetésére hagyjuk ingó s ingatlanaink évi jövedelmét.

Midőn 1886. jan. 25-én a nemesérmelmű hazafi és a nagylelkű alapításnak egyik lelke s ereje az életből kivált, a törvényszék által jan. 28-án kihirdetett végrendelezésben a hagyatékot megállapító pontokon kívül *igen nevezetes lélekemelő szavakban tesz tanúságot Vécsey János az ő lángoló hazafiságáról.*

Miután elmondta, hogy a VII. ker. akáczfautcza 47. sz. ház s szintén a VII. k. akáczfau. 55. sz. ház meg a VII. k. kül. dob-u. 6. sz. ház, – mely ingatlanok a hagyatéki, bíróság megállapítása szerint; 203.317 frt értéket kép-

viselnek – megmásíthatlanul mindenkorra: » *Vécsey János* és *Borbála* « nevezet alatt mint lelencz alapítvány a főváros közönségének hatósági felügyelete s kezelése alá rendeltetnek, évenként azok jövedelméből az özvegy részére 1000 frt fizettetvén ki, s az akácza-utcai házban természetbeni lakás hagyatván számára, – megjegyezvén itt, hogy az özvegy részére évenként, a kezelő bizottság által kifizettetni szokott 4000 frt az özvegy halála után szintén a lelenczház évi jövedelmeihez számít; *Vécsey János* halála után, tett intézkedése szerint a külső dob-u. új. sz. ház lehetőleg lelenczházzá alakíttatik, a hol a gyermekek éji 12-3 óra közt vétetnek át a kapunyitáson, az első felvett fin gyermek, *Vécsey nep. János* nevet kap az elsőnek felvett leány gyermek pedig *Borbála* nevet nyer, s minden felvett gyermek a róm. kath. vallásban nev ítélik. Minden évben pedig az elsőnek felvett lelenczgyermek szintén *Vécsey János* s a leánygyermek *Borbála* névre keresztelendő, – áttér a nagyszívű emberbarát és lángkeblű hazafi indító okainak ki-magyarozására és rövid de lelkes szavakban mondja el: ... »*Lelenczgyermek*ek által is kell a magyar fajt szaporítani, gazdagítani népben, hogy erős, bátor és örök legyen a magyar faj; (így érez és beszél a nemesszívű hazafi e nagylelkű magyar) mert a mely országban sok nép lakik munkás és szorgalmas, mint a méhcsalád, az a nemzet gazdag, bátor és hatalmas, ilyen legyen a világ végéig a magyar nemzet; (nem lehet a nemzet szeretetében ily gazdag szív utolsó megnyilatkozását

mély meghatottság nélkül átolvasni.«) legyenek prófétai kijelentések az ő utolsó szavai a minden idők áldó imája hirdesse az örökemlékezet nemzeti Pantheonjában **Vécsey János** szellemi nagyságának emlékezetét.

Azon jelesek, kik a közjótékonyság és közművelődés tágas mezején nemeslelkű alapítványok s alkotásaikkal a nagyok babérkoszorúját fűzték halántékaik körül s az örök emlékezet Pantheonjánan kitűnő helyet biztosítottak magoknak a valódi érdem emlékéül ,s másoknak mindenkor tündöklő példájára – fogyatékos tudomásunk ellenére is – foglalják itt el méltó helyeiket.

Gróf Wenckheim Frigyesné szül. Wenckheim Krisztina grófnő. E nemesszívű főúri hölgy, szerencsés férjhezmenetele s ilykép nagykorúságának, ezzel pedig szabad rendelkezési jogának Isten kegyelméből való elnyerése alkalmából 1872. jún. 18-án (halála esetére örökösait is kötelező módon) a pesti Erzsébet árvaház javára 25 ezer írt alapítványt tett. Legközelebb pedig **I. Ferencz József** király Ő Felsége 25 éves koronázási évforduló jubileumának alkalmából és ennek emlékére, Gyula városában emelendő gymnasium javára 50 ezer forintnyi alapítványnyal áldozott a magyar kultúra oltárán.

Vajha az általános tisztelet s szeretetnek örvendő nemeslelkű gróf hölgy példaadását minél számosabban vennék cselekvéseik s társadalmi ténykedéseik útmutatásául. A kegyelem Istene

árassza a jók és választottak részére kitűzött jutalmát, e kegyes szívű grófi hölgyre valamint édes családjára bő mértékben; vezérelje mindenkoron az igazak útján, hogy még számtalan nemes cselekedettel munkálhassa nemzetének hazájának jólétét.

A nemeslelkű grófnő szép cselekedette mutatta meg annak a módját, mikép kell az új időszakot jelző nevezetes napok dicső emlékezetét megörökíteni; múló becsú fényáradat s káprázatos látványosságok multságai a letűnő nappal a feledés homályába, a kérlelhetlen enyészet setét ölébe szállanak alá, nyom nélkül tűnnek el az élet színpadáról; ámde egy humanitárius, vagy közművelődési alkotás, nemzedékről-nemzedékre, évszázadok során át hirdeti a nap emlékezetét, hirdeti egyúttal a nagyszívű alapító nevét emléké; ilyen módon ünnepelni nagy lelkek tulajdona.

Kötelessége volna így ünnepelni határjelző nagy napokat soknak, mindazoknak különösen, kik az ország javadalmaiban részesek s első sorban azoknak, kiknek életét a korona fénye sugározza be, felsőbb intéző körök részesei, társadalmi előnyök s kiváltságok tulajdonosai Magának a népnek csak a látványosságok multságáiban való hivalgásból jut ki egy kis részecske.

A közjótékonyság terén első rangú helyet biztosított magának

gróf **Károlyi Sándorné** született gróf **Kornis Klarissza**, Ő Excellentiája, kinek alko-

tásai benn lesznek s üdvös tényezőkül fognak működni a jövő idők mozgalmában akkor is, midőn mi már rég porladunk; ha csak a fővárosi Knézits-utcai gyermekmenhelyet említjük is, melynek Ő nemcsak megteremtője, de úgyszólván éltető, fenntartó angyaljóságú szellem, már eleget mondtunk; pedig jőtevő lelkének áldástosztó működéséről – hogy egyebekről hallgassunk – legékebben beszélnek maga Fóth vagy a Rákos-Palotai intézetek. Az Úr lelke virasszon a jóságos szellem üdvös működése felett. – –

Ugyanezen az úton a jócselekedetek tágas útján halad

Gróf **Zichy Nándorné** szül. Zichy Lívia grófnő Ő Excellentiája, ki is a hol segíteni, tenni, cselekedni, alkotni kell, jó, szép és nemes dolgokat mindenütt ott van, nem késik el sohasem; itt a cholera betegeknek jó segítségére, amott az ínségeseket siet istápolni, igazi szamaritánus szellemű lelkesedéssel siet a jó cselekedetekből kivenni egy jó nagy részt a maga számára; s a mint a humanitáriusi dolgoknál, úgy a kulturális ügyeknél lankadatlan készségű buzgalommal jelenik meg a részére kínálkozó cselekvés terén; csak a minap alapítá meg Balatonfő községéhez tartozó **Világos** nevű pusztáján azt a szépen épült s gazdagon felszerelt népiskolát, melynek tanítója fenntartásáról is minden időkre gondoskodva lőn; hódoló tisztelet az érdemnek.

Hasonló nemes szellemű cselekvény által örökíté meg nevét Pécs egyházmegyei arany-

misés áldozár s nyugalmazott agárdi plébános főtisztelendő

Német János Ő Nagysága 10 ezer forint értékű házat s 20 ezer forint pénztökét egészben 30 ezer forintnyi tőkealapítványt téve egy felsőbb leányiskola létesítésének alapjához; az igazi nemes nem kér múltó földi jutalmat, égiekkel örvend önmagában, cselekedeteinek nemességében találja méltó jutalmát.

Tisztelettel kell itt megemlékezni Sátor-Allja-Újhely szülőtte főtisztelendő

Justus József Jász-Nagykun-Szolnok megye Alattyán községének esperes plébánosáról, ki a kulturális és humanitárius ügyi feladatoknál üdvös és áldásos cselekvényei által szülővárosa tisztelete és hálájára nem kis mértékben tévé magát érdemessé; ő ugyanis nemcsak a templom szent oltárán mutatja be áldozatát az Úrnak, de a polgári s honfíúi kötelességek teljesítésénél is az elsők között foglal helyet, előbb a zemplénnegyeyi közkórház javára 1000 forinttal, majd később a s.-a-újhelyi nagy gymnasium részére 1500 firtos ösztöndíj alapítvánnyal, legutóbb pedig a létesítendő kisdedóvoda javára 1000 firtos alapítvánnyal sietett a szeretet oltárán áldozatát lerakni. Áldás keljen a nemes szívü alapító nyomdokin, hogy még számos újabb alapítvánnyal áldozhasson a haza oltárán. A jelesek nyomdokin halad vászonkeői gróf **Zichy Rezsóné** szül. péchújfalusi **Péchy Jakobina** grófnő ki is péchuj falusi Péchy Emanuel gróf édes atyja áldott emléké-

nek szentelt, nagyszerűen berendezett leánynevelő intézetet emelt *Bodokőváralján*, melyhez kisdédóvó is csatoltatott. A nemeslelkű grófnő ezen újabbkori alkotása csak az 1892. év őszén lett a közhasználatnak átadva s felavatását Medveczky Ede kanonok prépost Ő nagysága teljesíté szép és lélekiemelő ünnepek kíséretében mindeneknek öröme s lelki javára. Üdv és hálás köszönet e szép célú alapítványért a nemesszívű gróf hölgynek a haza nevében, áldás szálljon érette reá és családjára.

Schtiszter Konstantin vácsi püspök, ő Excellentiája is megörökíté nevét nagy, kulturális alapítványok által, alig végzi egyik-egyik áldásos cselekvését már is a másik lép az előbbi nyomába, most Vác székvárosában emel nagyszerű elemi iskolát mintaszerű felszereléssel látván el, majd meg Szolnok városának nyújt segédkezet új iskolája létesítéséhez 20 ezer firtos alapítvánnyal, melyet a hálásszívű Szolnokiak, – és méltán – Konstantin névvel díszítnek fel a kegyesszívű püspök iránti hálájuk kifejezése jelül. A kegyelem Istene gyümölcsöztesse bőven Szolnok városának *Konstantin* iskoláját a nemesszívű alapító lelki öröme.

A nagyok sorában méltóan foglal helyet néh.

Ürményi **Pintér Mihály** Jászberény városának egykori polgármestere, ki 80 éves életét m. év jún. 4-én azzal fejezte be, s tette nagygyá nevé, hogy különféle culturalis és jótékony czélokra vagyonából 200 ezer forintot rendelt; hála érte boldog emlékének, üdvözet

Jászberény városának, melynek kebelén ily nagy szívek táplálkoznak.

Leiki örömmel szaporítjuk a jelesek sorozatát az örök emlékezet Pantheonjának számára azokkal, kiknek kegyesszívűsége melengető nap-sugárként hat be a szerencsétlenek csoportja közé, hogy ott felkarolj a a lesújtottakat, megörvendeztesse az elszomorodottakat. Ily jótevőként lép az orsz. vácsi siketnéma intézet szerencsétlenéi közé

Kisteleki **Lévay Henrik**, a főrendiház tagja, hogy 10 ezer frtos alapítványának kamatjöveldelmeivel ösztönözzön, buzdítson az ismeretek terén való előmenetelre; ezen alapítvány kamatjöveldelmeit minden évben az orsz. siketnéma intézet tanfolyamait sikerrel végzett jó viseletű s iparvezetésre önállólag képes siketnéma ifjú márczius 13-án nyeri el. Áldás kísérje a jószívű alapító nyomdokit, ki, midőn a szerencsétlenek gyámolítására siet, egyúttal a hazai iparnak tesz hasznos szolgálatot.

Hason irányú nemes indulat vezérelte

Gyosgyák Gábor honvéd főhadnagy kulai földbirtokost és nejét, szül. **Franczl Paulinát**, kik is minden ingatlan 170 ezer forintot képviselő vagyonukat: *Gvosgyák Gábor* és neje szül. *Franczl Paulina* 1848/49. című alapítványként népnevelési célokra hagyományozták aként, hogy 200 frtos ösztöndíjából szegény gyermekek nyerjenek iskolai oktatást, neveltetést, kijelölvén a községeket is, melyeknek szegénysorsú gyermekei első sorban részesülnek az alapítvány

jótevényekben. A késő unokák áldása fog átszállni a nagy jótevők dicsfénnyel körülvett örök emlékezetének oltárára, még akkor is, midőn földi maradványaik már rég az enyészet ölében hamvadnak.

Ugyan ily nemes szívű intézkedés cselekvésével végződött Zombor városában a 74 éves kort ért

Gyalokai Rozália csendes megvonuló takarékos élete, ki nagyértékű, minden ingó s ingatlan vagyonát, házát, földjeit, melyek értéke meghaladja a 40 ezer forintot, iskolai alapítványként *Zombor* város kezelése alá rendelte; ezen kívül *Bezdánt*, *Pécset*, *Zala-Egerszeget* egyenkint 10–10 ezer forint iskolai alapítványok örököseiként jelölte meg néhai **Gyalokai Rozália**. A közművelődés nevében örök hála a nagy jótevő emlékének. — — —

Munkács püspöki székének új birtokosa

Firczák Gyula püspök úr Ő Méltósága is mindjárt székfoglalója idejekor a kegyesszívűség és felebaráti szeretetnek többrendbeli áldásos tényével látott a közjó munkálásának sürgős végzéséhez, jóságos adományok s nemes irányú alapítványokkal örökítvén meg az ő nagy napja emlékezetét.

Emberbaráti jeles cselekedeteivel nemcsak követésre méltó szép példát állított fel, de ez által a *jövőt* is mintegy lefoglalózáván, áldástnyújtó jövő cselekedeteknek lönek azok előhírnökeivé.

Isten kegyelme vezérelje a jeles főpapot

megkezdett szép pályáján az egyház, a haza és az emberiség javára.

Az első hazai takarékpénztár 250 ezer forintos menedékházi alapítványa is lassan-lassan a megvalósulás felé közeledik; a pénzügyi s gazdasági bizottság a takarékpénztárral egyetértőleg 2000 négyszög öl terület iránt tesz javaslatot a főv. tanácsnak; 2000 négyszög öl területről van szó, tehát ismét csak egy kaszárnya rendszerű menedékház-épület felállítását célozzák, aféle szegényházit, nem pedig családi, nagy terjedelmű területen, haszon és befásított, gyümölcsös kertekkel ellátott apró házakét, mely utóbbiak lakói, kerti-gyümölcsészet, méhészet selymészet körüli munkáknál nagy haszonnal volnának foglalkodtathatók; Fájdalom, hogy a munka, a melynek bizonyos nemeit aggastyánok is végezhetik, csaknem csupa szórakozásból Magyarországon még most is mindenütt utolsó helyen áll és az ilyen nyilvános közezelű intézetnél a semmittevés rendszerét követik, amidőn azok az erők még mindig haszonnal volnának foglalkodtathatók.

Buzdulj már egyszer jó magyaram! lelkesülj a munkáért! cselekedd meg azt, hogy az eféle humanitárius intézményeid programjában is a munka álljon első helyen, foglalkodtass minden irányban és mindenkit, saját magad jól felfogott érdekében.

Egy szintén nemes célú alapítvány álljon itt példakép.

Sieber-**Pessiák** erkölcsös nőcselédek részére

105 frtos jutalomdíj, mely állandóan jó magaviseletű nőcselédnek férjhezmenetele alkalmára nyújtatik segítségül a főváros kezelése alatt álló alapítvány tőke jövedelméből; ki a szolgálattevő szegény cselédekre is jó indulattal gondol, az csak emberbaráti kötelességet végez.

Egy, a jótékonyságnak nem mindennapi példája említhető itt fel orsz. gyűl. képviselő

Prónay Dezső báró megszívlelésre méltó cselekedetében; Ő ugyanis az országgyűlés 1891-ben történt felosztásakor fel nem vett képviselői díjakban 7480 frt felett rendelkezett, miután a báró „képviselő díjait nem személyes czéljaira, de egyéb jótékony feladatok körül használja fel, azzal is a közjót kívánván előmozdítani, így történt, hogy a fel nem vett említett összeget Békés-Csaba közönségének rendelkezése alá bocsájtá oly czélból, hogy az B.-Csaba szegény családai közt osztassék szét.

Hasonlót cselekedett Túrkeve városának 8 éven át volt árvaszéki elnöke

Kiss Lajos úr, ki azon 8 évre eső fel nem vett fizetését 3200 frtot a városnak ajándékozta egy artézi kút megkészítése költségeinek fedezésére.

Vajjon hányan vannak, kiknek bátorsága lenne, gazdag birtokos létükre közérdekben a közjóért ezt megcselekedni, nemcsak képviselői díjak felszedésében nagyon serény némely igen vagyonos úr, de azok mellett még nagy összegű pensiót is zsebre dug; ezek megkövesült szívének érzéketlenségére nem hat se *Prónay Dezső*

báró dicséretes példája se *Kiss Lajos* bátorító útmutatása..

Nemcsak Czepléd városának, de a közművelődés minden igaz barátjának megdobban a szíve örömeiben, a város egyik nagyérdemű polgárának.

Dobos János úr mérnök s földbirtokosnak azon nemesszívü elhatározása felett, melynél fogva *gazdasági irányú iskolai célokra* alapítványkép 75 ezer frt tőkét bocsájt a város rendelkezést s kezelése alá.

A Czepléden alapítandó Gymnasium részére tett nagyszerű ajánlatával már korábban polgártársai tiszteletét s nagyrabecsülését szerezte meg magának.

Midőn eként a nemesszívü alapító örökzöld borostyánkoszorút fűz ősz fürtei körül; egyszersmind lélekemelő példát nyújt honfitársainak arra nézve, miként lehet culturalis téren a közjólétre vezető hazai ügyeket szolgálni. Örökké éljen emlékezete.

Ugyancsak hasonló szellemben intézkedett **Soós Gábor** úr, volt orsz. gy. képviselő nánási birtokos, midőn a debreczeni főiskola részére 50 ezer frt a nánási gymnasiumnak 30 ezer frtos s ugyancsak a nánási algymnasiumnak főgymnasiummá emelése céljából 20 ezer frtos, együttvéve 100 ezer forintra menő tőkealapítványt tett.

A haza szent oltárára lerakott nemesszívü áldozat bőven gyümölcsöző jutalma hirdeti majdan késő unokák számára a nagy lélek örök emlékezetét.

Debrecen sz. kir. városa is méltó módon járul a millenium emlékezetének oltárához áldozni, midőn a debreczeni egyetem két jogi s két bölcsészeti tanszékének megalapítását 200 ezer forintos tőkealappal biztosít] a. Minden tisztelet s elismerés az érdemnek.

Ha gyengeségeinkben az igaz ösvényt elvesztettük volna, eme felmutatott példák, egyesek életmozganataiból kiszakított cselekvények ragyogó fényénél lássuk meg, ösmerjük fel, polgári, emberbaráti, társadalmi kötelességeink teljesítésének szükségességét; tanuljuk meg e példák világító fényénél azt is, hogy az embernek mások, embertársai, a társadalom iránt teljesített jó cselekedetei, nem annyira az erény, mindinkább a kötelességtudás sorozatában állanak, s ha a kötelességteljesítés határát messze meghaladó cselekvények emelik a közboldogságért lelkesülő embsrt sokak fölé, akkor már a »nagy« jelző is megilleti azt, kinek szíve-lelke mások jólétének szenteli nagy erejét, tudnivaló dolog, hogy cím, rang, anyagi gazdagság, hatalom nélkül is lehet valaki »nagy« ember; ellenben az anyagi élvezetekbe merült alacsony életű nemcsak cím »gazdagság«, de még a hatalom birtokában is a valódi »nagyság« mellett nagyon kicsi emberkének marad.

Áldás keljen az élő jók nyomain,
Béke lengjen a holt nagyok porain!!!!